

PAAL JÓB

A SZÁZ NAPOS SZEGEDI KORMÁNY

AZ ELLENFORRADALOM TÖRTÉNETE

KRÓNIKÁS KÖNYV KÁROLYI
GYULA ÉS ÁBRAHÁM DEZSŐ
KORMÁNYAIRÓL, A NEMZETI
HADSEREG MEGSZÜLETÉSÉ-
RŐL, AZ ABC-RŐL ÉS MÁS
SZEGEDI DOLGOKRÓL

BUDAPEST, 1919

nikor itt Pesten kézigránáttal a derék-szíz mellett száguldottak elrabolt autók-kon kemény nézésű legények, mikor a Batthyányi palota és a parlament pincéiben a legválogatottabb kínzásokat szenvedték el derék magyar emberek, miközben a Szovjet-házban folyt a pezsgő és Pest kiéhezett népe heteken keresztül csak tökfőzeléket kapott ebédre és vacsorára, akadtak lelkes emberek, akik komolyan foglalkoztak azzal a gondolattal, hogyan lehet letörni a bolsevizmust. A kommunisták ezeket az embereket ellenforradalmároknak, a mozgalmukat pedig ellenforradalomnak nevezték. Ez az erőszakosan csinált összetett szó a legrosszabb magyar kifejezések egyike. De annyira belement a köztudatba, hogy én is kénytelen vagyok használni és írásomban mindvégig ellenforradalomnak nevezem azokat a szabadságmozgalmakat, amelyek fegyveres erővel igyekeztek visszaszerezni a magyar nép szabadságát és igyekeztek megsemmisíteni az egyéni és a nemzeti szabadságot minden eddig ismert zsarnoknál jobban lenyűgöző proletárdiktatúrát.

Történelmi szempontból az ellenforradalmi mozgalmakat két csoportba kell osztani. Az elsőbe tartoz-

nak azok, amelyek a Tanácsköztársaság szorosan vett területén keletkeztek és amelyek kivétel nélkül megsemmisültek a terror miatt. Valamelyes eredményt ezek közül csak a júniusi budapesti ellenforradalom ért el. Lelkes fiatal emberek, nagyszerű magyarok: a ludovikások öt-hat órára reményt öntöttek a kirabolt, kiéheztetett pestiek szívébe. De ez az ellenforradalmi mozgalom éppen úgy a forradalmi törvényszéken ért véget, mint a Dunántúl és az Alföld hasonló akciói. Ezek a mozgalmak nem voltak, mert nem lehettek kellőképpen megszervezve, nélkülözték a hatalmas szervező erőt és nélkülözték a forradalmakhoz szükséges eszközöket. A somogyi falvakban éppen úgy, mint Kalocsán vagy Dunapatajon, minden mozgolódás hírére megjelentek Szamuelly hóhérjai, akik vad kegyetlenséggel végeztek azokkal, akik nem látták be, hogy a világot csak a proletárdiktatúra válthatja meg. Fehérre meszelt házak előtt virágzó akácfákon lehunyt szempillákkal végezték be életüket névtelen, megkínzott mártírjai ennek a szerencsétlen országnak. Halál, rémes és kegyetlen halál lett osztályrésze a vezetőknek, kin és szenvedés jutott ki azoknak, akik életben maradtak.

És ebben az időben, ezekben a szenvedéssel és bizonytalansággal tele napokban mindenki Szeged felé nézett. Onnan várták az emberek a megváltást. Legendák keringtek nálunk Pesten arról, hogy Szegeden több tízezer főnyi nemzeti hadsereg áll útra és harcra készen. Hasonló volt az állapot a szabadságharc letörése utáni időkhöz. Akkor falusi udvarházakban, ahol mindennapos vendég volt a zsandár, ahol a csűrben rejtegették a honvédeket, szóttek álmot a mécses halvány világa mellett arról, hogy nem tart sokáig már az osztrák járom, mert Türr Pista nemsokára hozza az olaszokat. Jönnek majd hatalmas ágyúkkal a fran-

ciák, akik úgy elverik a császárt, hogy napokig szalad. És kivívják a magyar szabadságot! Csak az ötvenes években várhatták olyan reménnyel az elnyomott magyarok a külföldi segítséget, mint ahogyan a pestiek a kommün rémes napjaiban a szegedieket várták. És leeresztett redőnyök mögött csöndes lakásokban, künn az utcán, kávéházakban suttogva adta mindenki tovább „legújabb“ értesülését arról, hogy a fehérek már Kecskeméten vannak, mert Szatymaznál rettenetesen megverték a vörösöket, majd arról szólt a hír, hogy a szerbekkel egyesülve Gyékényes felől nyomulnak előre a bolsevista Pest ellen, Horthy ötvenezer katonáját a franciák fegyverezték föl, másik legenda arról beszélt, hogy az entente mérhetetlen sok pénzt bocsájtott rendelkezésére a szegedi kormánynak, amely nemsokára bevonul Budapestre. Akkor lesz itt csak igazi ünnep! Olyant még nem látott a világ!

És amikor ezek a hírek suttogva jártak szájról-szájra, akkor Pesten csak piros zászlókat lengetett a társadalmasított bérházak ablakaiban a szél, Szegeden pedig — egymást érték a kabinetválságok. Itt álmodtak az emberek arról, hogy a nagy napon száz-ezernyi tömeg vonul dalolva az állomásokra, a katonazenekarok a Hymnuszt játsszák s hófehér mén hátán maga a fővezér vezeti be délceg katonáit... Az ablakokból rózsákat szórnak a toporzékoló paripák lábai elé, ünnep lesz majd ebben a sokat szenvedett városban, a nemzeti kormány minisztereinek kocsijából ki fogják a lovakat és sírva borul egymás nyakába minden magyar. Ilyenek voltak az álmok ... Egy megkínzott város bilincsekbe vert népének álmai...

Hogy mi volt ezzel szemben a valóság, azt akarom megírni ebben a könyvben. Meg akarom írni történetét annak az ellenforradalomnak, amelyik a két csoport közül a másodikba tartozik. Ezt a mozgalmat

a magyar történelem „szegedi ellenforradalom“ gyűjtő név alatt ismeri már most is.

A szegedi ellenforradalom sem volt egy egységes akció. Kisebb, egymástól független és egymásról mit sem tudó akcióknak egybekapcsolódásából keletkezett. Nagyobb jelentőségű azért lehetett csak, mert ott, ahol megindult, nem a vörösek voltak az urak, hanem elleneséges csapatok, amelyeknek vezetői szokatlan és talán meg sem érdemelt meleg jóindulatot mutattak e szerencsétlen ország szomorú sorsa iránt.

Napokig voltam lenn Szegeden. Nagyon sok emberrel beszéltem. Láttam aktákat. És tárgyaltam emberekkel ügyvédi irodákban, polgármesteri hivatalban, a Tisza kávéház terrasán, Erdélyi Kálmán muzsikája mellett, az Óozó Poldi egykor híres csárdájának az udvarában, igyekeztem kihámozni az igazságot, legalább annyira, hogy Útmutatóul szolgáljak azoknak, akik majdan részletesen meg akarják írni a magyar históriának ezt a kétségkívül nagyon érdekes fejezetét. Én magam nem akarok történelmet írni, de kritikát sem.

Krónikása akarok lenni az eseményeknek és közlöm azokat, sorrendben, ahogyan megtudtam. Minden kommentár nélkül. Minden kommentár nélkül, senkit s semmit sem bírálva írom meg, hogyan akarták lelkes, becsületes, jószándékú igaz magyar emberek levérni a legnagyobb nemzeti szerencsétlenséget, a bolsevizmust és ugyancsak minden kritika nélkül, mellőzve minden tendenciát, akarok riportot írni arról is, hogy ez a szándék miért nem sikerült. Mert nem sikerült. Ezt a tényt soha senki megcáfolni nem fogja. Vitatkozni lehet arról, hogy miért végződött kudarccal a szegedi akció, az okok minéműségét illetőleg lehetnek eltérők a vélemények, abban azonban mindenki egyet fog érteni, hogy ennek a kudarcnak is az volt az oka, ami évszá-

zadok óta elnyomott minden magyar törekvést: *a nagy magyar átok, a széthúzás.*

Azok az emberek, akik a szegedi ellenforradalmat eredetileg Aradon megszervezték, meg tudták nyerni az ügynek egy kiváló francia hadvezér rokonszenvét. *De csak azért, mert a liberalizmust irták a zászlójukra.* Az aradi mozgalom vezetőinek nagy része liberális érzésű ember volt. És a liberalizmus nem volt száműzve azokról a tanácskozásokról sem, amelyeket párhuzamosan az aradi mozgalommal Szegeden indítottak meg. Ezek a mozgalmak a kezdet stádiumában nem nélkülözték az entente itt lévő képviselőinek és a tömegeknek a szimpátiáját. De a magyar szalmaszál gyorsan ég és rövid ideig tart a lángja. A szegedi szalmaszál sem volt hosszú. És a szegedi szalmaszálakat sem villanymotorok tették izzóvá. Nem maradt utánuk más, mint hamu. Csak fekete hamu.

Talán a részletekre tartozik, de pár szóval megírom itt is, hogy még meg sem alakul az aradi kormány, máris kabinetválság tört ki. Az egyik embernek nem tetszett a másik embernek az orra. Az egyetlen nagy igazság helyébe apró és igaztalan személyi kérdések nyomultak. Nem írom meg, hogy kik állottak e mesterségesen szított torzsalkodások előterében és kik ráncigálták hátul a zsinórt. Csak tényeket szögezek majd le: a szegedi kormányt minduntalan reorganizálták, emberek jöttek, akikben volt talán liberális érzés, de akikben nem volt akarat. Vagy nagyon kevés. Produktív munkát a társaság nem tudott végezni, pénze nem volt hozzá, mert elfordultak tőle azok is, akik a liberalizmus érdekében megindított harchoz szívesen adták volna oda — mint ahogyan kezdetben oda is adták — becsületes munkával szerzett vagyonuk jelentékeny részét. És elfordult a kormánytól a munkásság is. Az a szegedi munkásság, amely látva a bolseviz-

mus pusztításait, megundorodott a proletárdiktatúrától és hajlandóságot mutatott ahhoz, hogy egy liberális irányzatot támogasson. És végül, — a politikában ez a jelenség szinte páratlanul áll — a szó teljes értelmében bojkottálta a kormányt a szegedi sajtó, amely három hétig még csak azt sem írta meg, hogy ilyen kormány egyáltalában van a világon. Francia és angol lapok közöltek rövid híreket a kabinetról, de a szegedi újságok nem írtak arról egy szót sem.

És a magyar átok nem tágított Szegedről. A torzsalkodások, a személyi kérdések, a reakciós törekvések, az indokolatlanul és igaztalanul elharapódzó antiszemitizmus sok értékes és produktív elemet visszatartott a munkától, megakadályozta az eredeti cél kiküzdését, nem engedett időt a szervezésre és elriasztotta a mozgalomtól azokat a becsületes és liberális gondolkozású franciákat és románokat is, akik kezdetben a legnagyobb melegséggel és a legnagyobb jóindulattal helyezték kilátásba támogatásukat.

Ezek az események voltak az okai annak, hogy a szegedi ellenforradalom kudarcral végződött. Ezt nem lehet letagadni. Eltűnt, ellaposodott és még akkor sem tudott a helyzet magaslatára emelkedni, amikor ehhez adva volt a lehetőség. A bolsevizmus bukása után a szegediek nem vonultak be Budapestre. Nemcsak az entente nem engedte ide őket, de Budapest sem vágyódott már utánuk.

Bizonyos, hogy szerencsésebb körülmények között és talán szerencsésebb kezű emberek munkája mellett nem ez lett volna az eredmény. Talán igazán lobogódísz öltött volna ez a szerencsétlen város. Talán későn nyíló rózsák illatos szirmait taposták volna széjjel a ficánkoló paripák patái. Talán lett volna díszelőadás az Operában és talán síró emberek csókolták volna síró emberek arcát a pesti bulevardokon ...

A kommün alatt, amikor a főváros népét hermetikusan elzárták a világ minden olyan részétől, amelyik kívül esett a szovjet birodalmán, a szegedi ellenforradalom itt a miszticizmus ködébe veszett el. Erről az akcióról itt csak a két véglet hangján beszéltek. Az egyik oldalon a reménykedők, a másikon a bolsevikiek. Azok előtt a szegediek herosok voltak, akik izmos karjukkal meg fogják dönteni a kommün uralmát. Emezek úgy beszéltek róluk, mint a cirkuszok Dummer Augusztjairól. Mi az igazság? — ezt akarom megírni ebben a könyvben. A törekvésem az, hogy szétlebbentsem a misztikus ködöt és a tisztult levegőben megmutassam az olvasónak: mi történt Aradon és Szegeden azalatt, amíg tőlünk elvették a ruhánkat, a pénzünket, a lakásunkat, az enivalónkat és amíg mi ökölbe szorított kezekkel, csillogó szemekkel egyre csak Szeged felé néztünk.

Lehet, hogy sok tekintetben hiányos ez a könyv. Talán nem tudtam minden adatot összehordani. Illethetnek majd azzal a váddal, hogy ennek vagy annak az úrnak a nevét kifelejtettem a munkámból. Megvádolhatnak majd azzal is, hogy az eseményeket nem sorakoztatom kronológikus sorrendben egymás után. De én nem akarok történelmet írni. Nem vagyok historikus. Újságíró vagyok csak, aki nyitott szemmel jár az események mellett és krónikása akar lenni azoknak. Mondom: sokféle vád érhet majd ennek az írásomnak a megjelenése után, csak egy vád nem érhet soha. azt nem mondhatja senki rám, hogy elfogult voltam.

Budapest, 1919 október elején...

Hogyan keletkezett az ellenforradalom?

— Az aradi tanácskozások —

Senki se higgye azt, hogy az ellenforradalmat egy ember, vagy egy társaság csinálta. Ezeket a mozgalmakat nem előzte meg sehol egy hosszabb ideig tartó szervezkedés. Minden akció szinte magától jött. Örök igazság marad, hogy az akciók szülik a reakciókat és a kommün alatt az ellenforradalmi mozgalmak nem is voltak egyebek, mint a kommunizmus reakciói. Az emberek elégedetlenek voltak a proletárdiktatúrával és a rendelkezésükre álló módon szervezkedtek ellene. És mivelhogy a proletárdiktatúra a magyar embert sújtotta, forradalmat szerveztek a kommün ellen azok a magyar emberek is, akiket Kun Béláék terrorja nem érintett közvetlenül. Ezek fel akarták szabadítani az elnyomott testvéreket. Minthogy pedig ők nem éltek a proletárdiktatúra igája alatt, könnyebben mozoghattak és eredményesebben szervezkedhettek. Ott, ahol a kommün volt az úr, a mozgalmak nem támaszkodhattak nagyobb tömegekre, mert a szervezkedést a dolog természeténél fogva csak titokban lehetett megcsinálni. A titkos szervezkedésbe nagyobb tömegeket belevonni nem lehet azért, mert egy szélesebb alapon megindult

akció résztvevői között akadhettek — és amint az események, megmutatták, akadtak is — kémek és árulók, akik elárulták és ezzel megghiúsították a készülő forradalmat és akasztófára juttatták azok vezetőit.

Ez a veszedelem, legalább is ilyen nagy mértékben nem fenyegette azokat, akik megszállott területen, Szovjetmagyarország határain kívül kezdtek el dolgozni. Itt már szabadabb volt a mozgás. Nagyobb tömegekre lehetett számítani és a mozgalom vezetői számításba vehették azt is, hogy mivel a bolsevizmus letörése egyformán érdeke minden államnak, esetleg a mozgalom támogatására meg lehet nyerni az ententet is. Ez egy logikus feltevés volt és magától értetődik az is, hogy minden olyan mozgalom, amelynek vezetői között komoly és országos nevű emberek vettek részt, elsősorban az entent támogatását igyekezett biztosítani.

Komoly és számottevő ellenforradalmi akciók csak Aradon és Szegeden keletkeztek. Egy időben, de egymástól függetlenül és egymásról talán mit sem tudva. A cél mindenütt egy volt: karhatalmat szervezni és hadsereggel letörni a bolsevizmust. Az első időben kormányalakításról szó sem volt, ez a terv csak később vetődött fel.

A mozgalmakról el lehet mondani azt, hogy maguktól keletkeztek. Az ok meg volt hozzájuk. Az ország és a magyarság szenvedett. Meg kellett szüntetni ezt a szenvedést. És talán mindenütt, ahol becsületes érzésű, jó magyar emberek laknak, keletkezett ilyen mozgalom. Minden külső befolyás nélkül. Minden faluban és minden házban. Senkinek sem tetszett a proletárdiktatúra. Az emberek mindenütt és minden percben készek voltak arra, hogy amennyiben megfelelő eszköz rendelkezésükre áll, letörik a bolsevizmust. A cél az volt tehát, biztosítani ezt az eszközt: *katonát, puskát és pénzt*. És egyszerre több helyen tanácskozni kezd-

tek arról, hogy ezeket az eszközöket biztosítsák. Ezek a tárgyalások képezik a magját annak a mozgalomnak, amelyet szegedi ellenforradalomnak neveznek. Ezek a tárgyalások és tanácskozások mindenütt közvetlenül a proletárdiktatúra kikiáltása után, március utolsó, vagy április első napjaiban indultak meg.

A szegedi ellenforradalom teljes kialakulásakor négy ilyen mozgalom kapcsolódott össze.

Az egyik volt az aradiaknak később kormányalakítássá fejlődött mozgalma, a másik a szegedi ABC, a harmadik a szegedi tartalékos tiszteknek az a törekvésük, hogy nemzeti hadsereget szervezzenek és e mozgalmak mellé csatlakozik egy budapesti banktisztviselőnek, *Gábor* Ferencnek magánvállalkozása, amely akkor kap csak jelentőséget, amikor ezt az embert *Gondrecourt* francia tábornok fogadja, tárgyal vele és azt a tanácsot adja neki, hogy a hazájuk sorsán segíteni akaró magyarok alakítsanak kormányt, mert az entente felelőtlen emberekkel nem tárgyal.

A negyedik mozgalom, amely magyar szempontból később jelentőségét veszti, a temesváriaké, ők a bolsevizmus ellen megalakítják a Bánáti Polgárszövetséget, amelynek vezetői szintén részt vesznek az aradi kabinet megalakításában.

Az aradiak mozgalmát *Varjassy* Lajos, Arad város liberális gondolkodású kormánybiztosa, *Pálmai* Lajos aradi közjegyző, *Bornemissza* Gyula báró, *Kjnizig* János és *Purgly* Emil földbirtokosok indították meg. ők április elején egy véderő bizottságot szerveztek Aradon, ennek *Varjassy* lett az elnöke. Ez a véderő bizottság már tárgyalta a franciákkal, névszerint *Gondrecourt* tábornokkal és *Saint Laumer* francia vezérkeri kapitánnyal. *A véderő bizottság állandóan biztatást kapott arra, hogy az entente jóindulattal nézi a bolsevizmus letörésére irányuló szervezkedést és nem*

fogja megakadályozni, ha e cél elérése érdekében nemzeti hadsereget szerveznek.

Az aradi tanácskozások kezdetén, április 6-ika táján jelent meg Aradon és kapcsolódott bele az eseményekbe Gábor Ferenc, akinek kétségkívül jelentős szerep jutott az ellenforradalom történetében. Állást és tisztséget ez az ember nem vállalt, önzetlenül dolgozott mindvégig és bár vállalkozása kezdetén egész szereplése nem bírt valami nagy jelentőséggel, mégis kissé részletesebben kell foglalkoznunk munkájával.

Gábor Ferenc a kommunizmus kitörésekor tisztviselője volt a Magyar Banknak. Törekvő, szorgalmas tisztviselő, akinek munkájával főnökei meg voltak elégedve. De ennél nem több. Fanatikus rajongó, ama kevesek közül való, akik akármelyik pillanatban készek arra, hogy meghaljanak a magyarságukért. Ez a Gábor Ferenc április első napjaiban megszökik Budapestről. Elmegey Krausz Simonhoz — aki igazgatója volt neki — és megmondja ennek, hogy Aradra, vagy Szegedre utazik, ott akad talán pár tucat ember, aki vele együtt fegyvert fog és letöri a kommunistákat. Krausz Simon szabadságot ad Gábornak, mire ez kerülő úton, azt hiszem Zágrábon és Szabadkán keresztül elutazik Aradra. Itt fölkeresi régi barátját Pálmai közjegyzőt, akinek a személye ekkor már az aradi mozgalmak előterében áll, éjszakának idején az ő közjegyzői irodájában jönnek össze tanácskozásra a véderő bizottság tagjai.

Gábor informálja az aradiakat a fővárosi állapotról. Talán rózsásabb színben látja a helyzetet. A rajongók optimizmusával beszél: Budapesten a szovjet még gyenge alapokon áll, a katonaság nagy része még eltéríthető, egy maroknyi ember elég ahhoz, hogy Kun Béláékat letörje. Ezt a maroknyi embert szerezzék meg neki.

Az aradiak Gábort a franciákhoz küldik. Gábor megy Gondrecourthoz. *A tábornok nem fogadja.* Erőszakkal akar bejutni hozzá. Nem sikerül. Erre haza megy szállására, a Központi szállodába, bejelentő lapot kér a portástól és ráírja arra:

Gábor Ferenc

*a Tanácskormány pénzügyi megbízottja
Aradmege részére*

A hotelben nagyot néznek, Gábor nyugodtan várja az eseményeket. Amit vár, az be is következik. Egy óra múlva már letartóztatják és viszik Saint Laumer vezérkari kapitány elé, föl az aradi várba. A kapitány ezzel fogadja:

— Én önt le fogom tartóztatni!

— Annak csak örülni fogok — feleli Gábor — mert a franciák vendégszeretetét élvezhetem!

— De cellába csukatom!

— Nyugodtan leszek a cellámban, mert tudni fogom, hogy az Úristenen kívül még egy francia is vigyáz rám!

A beszéd tetszik a kapitánynak. Érdeklődik, hogy miért jött Gábor Aradra. Ez elmond neki mindent. Három és fél óra hosszáig tárgyalnak egymással. A beszélgetés végén a kapitány már hajlandó megbízást adni Gábornak arra, hogy utazzék vissza Budapestre és ott tanulmányozza a helyzetet. De előbb Pálmait felrendelik a várba. Megkérdezik tőle: hajlandó-e garanciát vállalni azért, hogy Gábor, ha ők most elengedik, újra visszajön.

Varjassy Lajos mondja Pálmainak:

— Jól gondold meg magad, mert a fejeddel játszol!

És Pálmai Lajos vállalja a garanciát.

Gábor kerülő úton visszajön Budapestre. Jelentést tesz mindenről Krausz Simonnak. Közben ketten tárgyalnak, tanácskoznak itt Budapesten. Április húszadika után Gábor Ferenc már indul is vissza Aradra. Kérésére Peller Béla a Magyar Bank direktóriumának tagja írást szerez Gábornak arról, hogy ő a szovjetkormány pénzügyi megbízottja Csanád, Csongrád, Békés és Arad megyék területére. Ezzel az írással engedik a vörösök Békéscsabáig. Onnan éjszaka indul neki gyalog Aradnak. Április 26-án meg is érkezik ide. Saint Loumer most már elvezeti Goundrecourthoz, a francia tábornok komolyan tárgyal vele. Gábor támogatást kér a franciáktól. És Goundrecourt lovasági tábornok, az operációs francia hadsereg parancsnoka táviratot küld Párisba. Két nap múlva érkezik válasz. Újra hívatja magához Gábort.

Mondja neki:

— *Mi szeretjük a lelkes, becsületes embereket, de felelőtlen egyénekekkel nem tárgyalhatunk. Alakítsanak kormányt, ha egy megfelelő kormány alakul, azt támogatni fogjuk!*

Az aradi mozgalom vezetői közül ebben az időben senkinek még csak eszébe sem jutott, hogy kormányt kell alakítani. Az eszme Goundrecourt tábornoktól ered. Hogy ő ez ügyben kapott-e mástól utasítást, vagy hogy a magyar törekvéseknek ez a lelkes barátja saját iniciatívájából találta-e egyedül helyes megoldásnak ezt a fordulatot, azt döntsék el majd a históriát írók. Tény az, hogy a tábornok tett először említést arról, hogy kormányt kellene alakítani. Ezt a kívánságát Gábor Ferencnek mondta meg, ugyanazon nap a tábornok hasonló üzenettel küldötte Saint Loumert Varjassyhoz is.

Kormányalakításról, vagy ahogyan itt Pesten nevezték: ellenkormány alakításáról a tárgyalások tehát francia kezdeményezésre indultak meg. És el kell itt mondanunk, hogy ebben az időben a franciák igen nagy jóindulattal támogatták ezeket a törekvéseket.

Az Union Sacrée kormányt alakít

— Návayt akarják miniszterelnöknek —

Április második felében Aradon ez a helyzet:

A várost Gondrecourt francia tábornok csapatai tartják megszállva. Arad jellege ebben az időben: francia csapatok által megszállott magyar város. Bolsevizmus nincs. A város és a megye élén Varjassy Lajos kormánybiztos áll. őt a Károlyi kormány nevezi ki. Varjassy egyformán bírja a franciák, a polgárság és teljes mértékben a munkásság bizalmát. Amikor tehát Varjassy vállalja a bolsevizmus ellen meginduló mozgalom vezetését, e mozgalom a legteljesebb eredményre tarthat igényt. Varjassy állandóan tárgyal a franciákkal, a munkássággal és a polgárság képviselőivel. A tárgyalásokba azokat a politikusokat vonja be, akik az októberi forradalom előtt fennállott politikai pártok vezérei voltak.

A bolsevizmus ellen megindított mozgalom kezdetén Varjassy csinálja meg a véderőbizottságot. Ennek a bizottságnak a megalakulása körülbelül összeesik Gábor Ferencnek Aradra való utazásával. A véderőbizottság csak rövid életű. Talán egy hétig tart. Az emberek látják, hogy ilyen alapon nem igen lehet dol-

gozni. Ez a bizottság szervezetében legjobban hasonlít a negyvennyolcas idők bizottmányaihoz. A franciáknak nem tetszik. Nekik támad az az ötletük, hogy a bolsevizmus elleni küzdelemre egyesíteni kell a társadalom minden rétegét.

Megszületik az *Union Sacrée*.

Az *Union Sacrée* április végén alakul meg. Impozáns nagygyűlés keretében a vármegyeházán. A megalakulás előtt az aradi szociáldemokrata munkásság proklamációt ad ki, ebben hangsúlyozza, hogy szívvel-lélekkel szociáldemokratának érzi magát, de minden erejével támogat olyan mozgalmat, amely a romboló bolsevizmus letörését tűzi ki céljául. A munkásság támogatása biztosítva van. A tisztviselők, a kereskedők, az iparosok lelkesedéssel sietnek az *Union Sacrée* táborába. Politikai, társadalmi és felekezeti különbség nélkül Aradon mindenki együtt volt most. Talán először. Gondrecourt szikratáviratot küld Párisba és *Franchet d'Espérey*-nek Konstantinápolyba.

Az *Union Sacrée* megalakulása ünnepélyes külsőségek mellett történik meg. A vármegyeháza nagyterme zsúfolva. Lelkes hangulat. A közgyűlést *Saint Laumer* vezérkari kapitány nyitja meg. A parancsnokló tábornok megbízásából jelenti be, hogy ezt a társadalmi mozgalmat a franciák a legmelegebben támogatják. Lelkes szavakkal hívja fel Arad egész társadalmát arra, hogy a szent szövetségben tömörüljön.

Az események most már gyorsan követik egymást.

Aradra érkezik a *Bánáti Polgárszövetség* vezetőse: *Fülöpp* Béla ügyvéd, *Pálosi* Dénes tanár, *Gemeinhardt* Márton építész és *Tubán* Tibor piarista pap. Elmondják, hogy a Bánátban erős mozgalom indult meg a bolsevizmus ellen. A svábság egy táborban van. Mindenki kész az áldozatokra. Azért jöttek Aradra, hogy az aradiakat e mozgalomnak megnyerjék. Var-

jassy informálja őket az aradi viszonyokról. A temesváriak ott maradnak és résztvesznek a további megbeszéléseken.

Belgrádból jönnek Aradra *Augner* István dr. és *Bartha* Abel. Senki nem ismeri őket. De az aradiak bizalommal vannak most mindenki iránt. Kézpénznek veszik a két vendég minden szavát és lelkesednek azért, hogy Augner meg Bartha — saját állításuk szerint — Franciaországban és Svájcban forradalmat szerveztek Kun Béláék ellen, őket is belevonják a tárgyalásokba.

És ekkor történik, hogy Gondrecourt azt a tanácsot adja Gábornak, hogy kormányt kell alakítani.

Az *Union Sacrée* vezetőségét május harmadikén éjjeli ülésre hívják össze. *Itt kerül hivatalosan először szóba a kormányalakítás.* Ezen az ülésen ott vannak az aradi társadalom és az aradi politika vezetői: *Barabás* Béla, *Kintzig* János, *Pálmai* Lajos, azután a munkásság képviselői: *Winkler* József, *Csepeli* László, *Gruber* József, a temesvári urak, a Belgrádból jött vendégek, *Bornemissza* báró és még sokan.

Az ülés nyolc óra után kezdődik. Varjassy elnököl.

Elmondja mindenekelőtt — amit különben Aradon mindenki tud — hogy a franciák azt szeretnék, ha az *Union Sacrée* alapján felelős kormány alakulna. *Az alap az lenne, hogy az Union Sacrée megválasztaná a miniszterelnököt és megbízást adna annak kormányalakításra.*

Izgatott, szenvedélyes vita indul meg azon, hogy ki legyen a miniszterelnök.

Sokan *Ugrón* Gábort javasolják. Ugronról ebben az időben legendák keringenek Aradon. *Kratochwill* székely ezredével — beszélik széltében-hosszában — *Ugrón* már útban van Budapest felé. Mások arról tudnak, hogy *Ugrón* Gábor már kormányt is alakított. Csak azt nem tudják, hogy hol. Van, aki azt hallotta,

hogy Ugrón kormánya Debrecenben alakult meg, mások e kabinet székhelyéül Szatmárnémetit tudják. A gyűlés résztvevői között többen az állítólagos Ugron-kormányral való fúziót tartják a legcélszerűbbnek. Néhányan kétségbe vonják e kabinet létezését, ezeket kezdetben letorkolják. Végül mégis győz az az álláspont, hogy: Ugrón messze van, vele érintkezni most nem lehet, az akció sürgős, olyan embert kell keresni, aki közel van és aki bármelyik pillanatban élére tud állni a mozgalomnak.

Pálmai ekkor beledobja a vitatkozásba Návay Lajos nevét. Egy pillanatra csönd. A másik percben már mindenki Návayt éljenzi.

Eckhardt Tibor, Makó volt képviselője és *Bartha* Ábel a francia parancsnokságra rohannak, itt autót szereznek és éjjel tizenegy órakor elindulnak Földéák felé.

A teremben idegesen várja mindenki Návayt.

Éjfél után vissza jön az autó.

Eckhardt rohan be a terembe. Magán kívül kiáltja:

— *Návayt meggyilkolták a kommunisták!*

Megdöbbenés az emberek arcán. De a tárgyalást folytatják tovább. A harmadik név, amelyik kombinációba jött, a *Károlyi* Gyula grófé.

Károlyi régebben főispánja volt Aradnak, általában liberális embernek ismerték. Nincs sok idő a gondolkozásra: már telefonálnak is Mácsára, éjszakai álmából keltik fel *Károlyi* Gyulát és *megkérdezik tőle éjjel két órakor, hogy hajlandó-e kormányt alakítani. Károlyi hajlandóságot mutat.*

Az ülésnek három óra felé van vége.

Reggel kilenc órakor együtt van megint az egész társaság. *Károlyi* is bejön Mácsáról. Most már ő vezeti a tanácskozást. Mindenki meglepetésére azzal kezdi szavait, hogy közben meggondolta magát és a neki

szánt szerepet nem vállalja. Megkezdődik Károlyi kapacitálása. A gróf úr eleinte hajthatatlan, később a kérésnek enged.

Meg van tehát a miniszterelnök.

Május negyedikén délelőtt készen van a kabinetlista is. Még csak a franciák szankciója van hátra. A franciák a kabinet tagjai közül személyileg senkit sem kifogásolnak, csak azt kötik ki, hogy a kabinet-listán ne szerepeljen a neve olyan politikusnak, aki exponáltan szociáldemokrata, Károlyi-párti, vagy radikális. Azt mondták, hogy ez a három párt csinálta meg Magyarországon a kommunizmust, e három párt exponált hive tehát nem lehet tagja olyan kabinetnek, amelyet az entente elismer.

Ezt a kívánságot természetesen akceptálják. *Ennek megfelelően revididálják a kabinetlistát* és estére már egy olyan minisztériumot állítanak össze, amely elleti a franciáknak sem lehet kifogásuk.

Május ötödikén délelőtt tíz órakor Károlyi Gyula kormánya megtarthatja első tanácskozását. Ez volt az első formális minisztertanács. Károlyi Gyula gróf elnökölt. A minisztertanács jegyzőkönyvét Eckhardt Tibor, a miniszterelnökség államtitkára vezeti. A kabinet teljes számban együtt van a megyeházán.

Jelen vannak:

*Károlyi Gyula gróf miniszterelnök,
Bartha Ábel belügyminiszter,
Bornemissza Gyula báró külügyminiszter,
Pálmai Lajos igazságügyminiszter,
Solymossy Lajos báró pénzügyminiszter,
Varjassy Lajos kereskedelemügyi miniszter,
Barabás Béla közoktatásügyi miniszter,
Szabó Zoltán hadügyminiszter,
Kintzig János földművelésügyi miniszter,*

*Pálossy Dénes közlélemezési miniszter,
Bársony Elemér népjóléti miniszter,
Fülöpp Béla közlekedésügyi miniszter és
Memmen János nemzetiségi miniszter.*

A minisztertanácson megtörténnek a formalitások. Varjassy Lajos, az Union Sacrée elnöke bejelenti, hogy az Union Sacrée megválasztotta miniszterelnöknek Károlyi Gyulát. Károlyi kinevezi a minisztereket. A miniszterelnök leteszi minisztertársai kezébe az esküt, majd a rezort miniszterek mondják *Eckhart* után az eskümintát. A kormány rögtön proklamációt szövegez meg, *Teller* Kálmán aradi lapszerkesztő, aki később a kormány egyik sajtófőnöke lesz, rohan a proklamáció szövegével a nyomdába.

Délelőtt tizenegy óra. Verőfényes, gyönyörű tavaszi nap. A vármegyeház körül emberek százai. A lépcsőház és folyosók is zsúfolva. Egyszerre csak nyílik az ajtó. Varjassy és Szabó Zoltán miniszterek jönnek ki a szobából, ők újságot olvásnak először a nagy eseményt: megalakult a nemzeti kormány. A folyosókon gyöngye éljen, amelyet a lépcsőház és az utca százszorosán vernek vissza. Varjassynak ki kell mennie az erkélyre, onnan jelenti be a tömegnek a kabinet megalakulását. Egetverő éljen rá a válasz.

Mielőtt tovább folytatnám az események leírását, el kell itt mondani azt is, hogy közvetlenül a minisztertanács megkezdése előtt Gábor Ferenc levelet ad át Pálmai Lajosnak. A levelet Krausz Simon megbízásából írta. És ennek az Írásnak az a tartalma, hogy amennyiben a kormány sikeres akciót kezd a bolsevisták ellen, pesti pénzemberek Krausz Simon révén öt millió koronát bocsájtanak a kormány rendelkezésére a pillanatnyi szükségletek ellátására.

Május hatodikán a minisztertanácson felvetődik az az eszme, hogy a kormány Szegedre tegye át szék-

helyét. Ott szabadabb a mozgás. Arad egy zárt terület, ahol az imperiumot gyakorolni nem lehet. Az átköltözés gondolata mindenkinek tetszik. Tárgyalások indulnak meg az aradi román komitével, majd a nagyszebeni kormánnyal. Károlyiék arra kérik a románokat, tegyék lehetővé, hogy Szegedre utazzanak. A románok előzékenyen teljesítik a kérést. Egyetlen kikötésük: *a kormány tagjait és a kormány környezetéhez tartozó katonaságot szállító vonaton fegyvert és muníciót szállítani nem szabad.* A megegyezés létrejön. Az aradi kormány vállalja a feltétel teljesítését. Megállapodnak abban, hogy a kormány május tizenharmadikán utazik el Aradról Szegedre.

Ezt megelőzően Gondrecourt tábornok Szegedre megy. Személyesen kívánja ott megtenni az előkészületeket a kormány fogadására.

Tizenharmadikéig jelentékeny esemény Aradon nem történik. Bartha Ábel két rendeletet bocsájt ki. Az egyikben hatályon kívül helyezi a tanácskormány összes rendeletét, a másikban *feloszlatja a szakszervezeteket* és megtiltja a köztisztviselőknek, hogy szakszervezetbe tömörüljenek. Ez a rendelkezés a munkásságnál nagy ellenszenvvel találkozik.

Szabó Zoltán hadügyminiszter megkezdi a nemzeti hadsereg szervezését. *Wolff* Jenő kereskedő az Aradi Lloyd Club helyiségében gyűjtést indít erre a célra. Aradi kereskedők fél óra alatt másfélszáz ezer koronát adnak össze. Kereskedők, iparosok és földbirtokosok között pár napon belül újabb hétszáz ezer korona jön össze. Ezt a tekintélyes summát a kormány rendelkezésére bocsájtják.

Közben az aradi nyomdászok sztrájkba lépnek. A kormány vezeti a békéltető tárgyalásokat. Meglehetősen sikerrel. Egyébként ez az egyetlen produktív munkája a kormánynak Aradon. Más tevékenységet itt a

kabinet tagjai nem fejtenek ki. A minisztereknek nincs is hivatali helyiségük. Ha valami dolguk akad, felmennek a megyeházára, Varjassy szobájába és az ő íróasztalán írják meg az írni valójukat. De nincs sok írni valójuk.

Mindenki készül a szegedi útra.

Május tizenharmadikán reggel együtt vannak a kabinet tagjai. Hat órakor indul az első különvonat Szeged felé. Ezzel a különvonattal utazik a kormány katonai kísérete: hatvannyolc tiszt és kétszáz főnyi légénység.

Tizenegy órakor indul a miniszterek különvonata. Az *ACsEV* díszkocsijait bocsájtja Károlyiék rendelkezésére. A román komité *Miclea* Szevér dr. aradi ügyvédet bízta meg azzal, hogy a kormányt a különvonaton elkísérje. A franciák egy vezérkari tisztet adnak diszkiséretül. A különvonatot *Koromzay* Frigyes, az *ACsEV* vezérigazgatója maga vezeti.

Koromzay tizenegy órakor jelenti:

— Miniszterelnök ur, a vonat indulásra készen áll!

A miniszterek beszállnak a vagonokba. Nincsenek teljes számban együtt. Fülöpp Béla dr. és Pálosi nem jöttek még meg Temesvárról, ők onnan közvetlenül Szegedre utaznak. Bornemissza Belgrádba ment tárgyalni az ententtel. Varjassy autón megy majd Szegedre. A miniszterelnök, hét miniszter és öt más államférfiu ülnek a vagonokban. Utolsónak Barabás Béla, az ősz kuruc indul a külön kocsis lépcső felé. Félig nevetve, félig szomorúan mondja:

— *Ha tizenharmadikán tizenhárom ember utazik, abból baj lesz. Meglátjátok, nem jó vége lesz ennek!*

A mozdony sípol, a közönség éljenezve kendőket lenget, az asszonyok sírnak, a vonat lassan kigördül az aradi állomásról...

Itt most félbe kell szakítanom az aradi kormány történetét. A későbbi események megértéséhez ugyanis ismerni kell a szegedi állapotokat. Nem lehet folytatni addig az aradi kabinet további sorsának leírását, amíg az olvasó nincs tisztában azzal, hogy milyen előzmények után érkezett meg Szegedre a nemzeti kormány. Az olvasónak tudni kell azt, hogy ebben az időben Szegeden volt már nemzeti katonaság és Szegeden létezett egy titkos társaság, amelyiknek működése a kormány további sorsára nagyon fontos.

A most következő két fejezetben tehát ennek a nemzeti katonaságnak, a későbbi nemzeti hadseregnek a megszületését mondom el és azt a titkos társaságot mutatom be, amelyet a szegedi ellenforradalom történetében röviden az ábécé három első betűjével szoktak megjelölni.

Azután tovább kísérjük majd viharos útjára az aradi kormányt.

Hogyan születik meg egy hadsereg?

— A negyvenhatos laktanya elfoglalása —

Hadsereg nélkül nincsen kormány. Még ellenkormány sincs. Az a kormány, amelyiknek nincs megfelelő karhatalma, nem tud érvényt szerezni rendelkezéseinek, de tagjainak személyi biztonságát sem tudja megvédeni. A forradalmi kormányok és a forradalmi hadseregek megszervezése rendszerint egyidőben történik és pedig leginkább úgy, hogy a forradalmak szervezői vagy titkos toborzás útján állítanak össze hadsereget, vagy a már meglévő hadsereget igyekeznek megnyerni a forradalom ügyének. Akár az egyik, akár a másik eset következik is be, mindig a hadsereg az, amelyik uralomra segíti a kormányt és kezébe adja annak a tényleges hatalmat. Ha a forradalmi hadsereg elbukik, akkor vele bukik a kormány is. Ilyen a helyzet ott, ahol egy uralmon lévő, rendszerint a tömegeket elnyomó hatalom ellen készítene elő forradalmat.

Aradon más, Szegeden részben más volt a helyzet. Mind a két városban a szervezkedés színhelyétől távol volt az a hatalom: a bolsevizmus, amely ellen megkezdődött az akció. Mind a két helyen a tényleges hatalmat nem a bolsevisták gyakorolták. Idegen meg-

szálló csapatok kezében volt a tényleges hatalom, ezek az idegen csapatok azonban szimpátiával néztek minden olyan mozgalmat, amelynek a bolsevizmus letörése volt a célja. Ezek ellen a csapatok ellen tehát nem kellett szervezkedni. Minthogy azonban ezeknek a karhatalmoknak rendeltetésük az volt, hogy az entente legfőbb haditanácsának megbízásából megállapított területeket szálljanak meg és ott tartsák fenn a rendet, ezek a csapatok nem bocsájthattak katonaságot a mozgalom vezetőinek rendelkezésére a bolsevizmus ellen.

Azért írtam előbb, hogy Szegeden részben más volt a helyzet, mert abban az időben, — április végén és május elején — amikor Aradon az ellenforradalmi szervezkedés megkezdődött, ott nem volt bolsevizmus, Szegeden ellenben fegyverben állott még *Tabódy* Zsolt volt ezredes parancsnoksága alatt a 46. vörös ezred és a vörös hadseregnek voltak még Szegeden, igaz hogy kis számban, tüzérei és huszárai is. Szegeden volt tehát a proletárdiktatúrának fegyveres karhatalma és így a szegedi ellenforradalmárok addig nem gondolhattak a budapesti szovjet ellen indítandó hadjáratra, amíg meg nem semmisítik a tanácskormány szegedi fegyveres exponenseit, a szegedi vörös katonákat. Amíg tehát Aradon a készülődések, a szervezkedések arra irányultak, hogy kormány alakuljon, amelyik hadsereggel vonul majd Kun Béláék ellen, addig a szegediek csak akkor készülhettek erre a munkára, amikor már legyőzték Kun Béláék szegedi katonáit. Amíg ez a feladat elvégezve nincs, addig nem lehet szervezkedni, mert hiszen minden, a szovjet ellen irányuló készülődést — ha nem is olyan durva eszközökkel, mint Szamuely és hóhérjai — megakadályoztak volna a vörös negyvenhatosok.

Az aradi mozgalmakkal egyidőben mozgalom in-

dült meg Szegeden és ennek a mozgalomnak már közelebbi célja volt: mindenekelőtt lefegyverezni a vörösöket. Ha ez sikerült, akkor lehet csak tovább menni. Ez a cél sikerült. Néhány lelkes fiatalember önzetlen magánvállalkozását teljes eredmény koronázta. Ezekben a fiatalemberekben nagy volt a lelkesedés. Ekkor még nem érkezett meg Szegedre a magyar átok.

Ezeknek a fiatalembereknek a vállalkozása a tulajdonképeni magva a Horthy-féle nemzeti hadseregnek. A Horthy-féle nemzeti hadsereg abból a kis csapatból keletkezett, amelyik május hatodikán alakult meg Szegeden és „Szegedi tartalékos tiszti század”-nak nevezte magát.

Az ellenforradalom történetéhez szorosan hozzá tartozik ennek a tartalékos tiszti századnak a megalakulása. Hozzá tartozik pedig azért, mert *ha ez a század nem alakul meg, akkor az aradi kormány nem mehet Szegedre.* Az aradi kormánynak nem volt karhatalma. Megpróbálkoztak ugyan Aradon a csendőrség újjászervezésével, de ez a kísérlet rajtuk kívül álló okok miatt nem sikerült. Az aradiak tehát nem vihettek katonákat Szegedre. Megtudták azonban, hogy Szegeden van már magyar katonaság, — ez a tartalékos tiszti század — volt tehát egy olyan karhatalom, amelyikre a kormány támaszkodhatott. Ezért, főként csak ezért mehettek Károlyiék nyugodtan Szegedre.

Hogyan alakult meg a szegedi tiszti század?

Úgy, ahogyan a magyar história ragyogó korszakában a felkelő seregek megalakultak. A huszadik századnak ebben a szomorú esztendejében akadtak emberek még, akikben volt lelkesedés és romantika. De egyebük nem' volt. Legkevésbé fegyverük. Fegyver csak az ellenségnél akadt. Sebaj, mondták a szegediek, ha a vörösöknek van puskájuk, majd elveszük tőlük!

... Mintha Jókai regényeinek magyarjai keltek volna életre! ...

Formális szervezkedésről nem igen lehet beszélni. Formális szervezkedés csak akkor kezdődik, amikor néhány tartalékos tiszt a dolog nehezebbik részét elvégezi, amikor nincs már vörös katona Szegeden és amikor — hogy úgy mondjam — nem jár már valami nagy rizikóval belépni a szegedi nemzeti hadseregbe.

A mozgalmat öt tiszt indítja meg. Ezek: *Dien-dorfer* Miksa alezredes, *Heim* Géza báró százados, a Mária Terézia rend lovagja, *Molnár* Miklós, *Biedl* Jenő dr. és *Fischer* Marcell dr. tartalékos főhadnagyok. Ezek a tisztek a szegedi tartalékos tiszteket május hatodikára értekezletre hívják össze. De ne gondoljon itt senki arra, hogy az invitálás formális meghívás volt. Nem. Ezek a fiatal emberek, különösen Heim báró, Molnár, Biedl és Fischer ismerik jól a szegedi tartalékos tiszteket. Tudják, hogy közülök ki az, aki kapható minden olyan veszedelmes vállalkozásra, amely a vörösök ellen irányul. A mozgalom vezetői mindennap találkoznak a barátaikkal. Korzón, kávéházban, az utcán, talán valamelyik lányos háznál. És nem mondanak nekik többet, csak annyit, hogy: Feri, Laci, Arthur, Gyuri, vagy Pista, holnap reggel gyertek el a gimnázium tornatermébe. És május hatodikán valami ötvenhatvan tartalékos tiszt jön össze az iskolában. Leírhatatlan, lelkes a hangulat. A tisztek — legtöbbször innen van még a harmincon — minden gondolkodás nélkül azonnal indulni akar. A szemekben tűz ég, idegesen kopognak a mankók a tornaterem földes padlóján, a tavaszi napsugár megtörik az arany vitézségi érmeken. Az öregebbek csillapítják a tüzesebbeket:

— ... Majd holnap ...

És másnap reggel nyolc órára valamennyien együtt vannak. Ezúttal már a Margit-utcai leányisko-

lában. *Itt formálisan megalakul a szegedi tartalékos tiszti század.* Elhatározzák, hogy rögtön a vörösök ellen mennek. Úgy ahogy vannak, fegyver nélkül. Ki egyenruhában, ki civilben. A tiszti századnak *Heim Géza* báró lesz a parancsnoka. Négy szakasz alakul ott mindjárt. A szakaszok parancsnokai: *Tóth Imre* százados, *Biedl Jenő* dr., *Fischer Marcell* dr. és *Dobó József* dr. főhadnagyok. Tervet dolgoznak ki itt arra, hogy miképen foglalják el a negyvenhatos laktanyát.

A terv ez:

Diendorfer Miksa alezredes néhány tiszttel elmegy a negyvenhatom laktanyába. Közli ott a parancsnokokkal, hogy a szovjetkormány őt nevezte ki az ezred parancsnokává. Megkéri azokat, hogy fegyvertelenül hívják le a legénységet az udvarra. Ott formáljanak négy-szöveget belőlük. Akkor majd Diendorfer bejelenti az ezrednek a változást. Mialatt ez történik, az egyik szakasz tisztjei bemennek a laktanyába, a legénységi szobákban összeszedik a fegyvert, lerohannak az udvarra és ott a fegyvertelen legénységet megadásra kényszerítik. Közben egy másik szakasz lefegyverzi a kapuőriséget.

Minden félelem nélkül fognak hozzá kilenc óra felé a terv megvalósításához.

Diendorfer bemegy a laktanyába. A kapunál gépfegyverrel áll az őrség. Beengedi az alezredest. Utána Fischer Marcell szakaszának tagjai egyenként sompolyognak az udvarra. Majd lerendelik ide fegyver nélkül a legénységet. Közben Fischer észreveszi, hogy a vörösök sejtenek valamit. Megtudja, hogy aktív tisztek, akik kommunistákká lettek, egy szobába hordták össze a fegyvereket. És ott őrzik azokat. Annál jobb! Legalább nem kell annyi sok helyről összeszedni a puskát.

Diendorfer beszélni kezd.

... Most!

Fischer Marcel szakaszának tagjai futva rohanak oda, ahol két aktív tiszt a fegyvereket őrzi. Huszonnégy bátor fiatal ember vállával esik neki az ajtónak. A tölgyfaajtó recseg, ropog: betörik. Foglyul ejtik a tiszteket. A másik percben már rohannak le az udvarra. De már puskákkal! Már mindnyájuknál van fegyver. Mindez azonban egy perc alatt történik. És a másik percben *Biedl* Jenő szakasza fegyveresen rohan a kapu felé, töltött puskával céloz a kapuőrésre, huszonöt szempárban villan föl a lelkesedés lángja és huszonöt torok kiáltja egyszerre:

— Adjátok meg magatokat!

A vörösöknek még idejük sincs magukhoz térni, a kaszárnya már a tartalékos tiszt szíkad birtokában van.

... Nem fontos dolog, nem is tartozik az eseményekhez, de a krónikát író nem hallgathatja el, hogy a Fischer Marcell szakaszában huszonnégy ember közül huszonkettő volt zsidó ...

Vér nem folyik. Egy pár embert fejbe vernek talán puskatussal, de ezeknek sem történik komolyabb bajuk.

Az ezred lefegyverzése után megkezdődik a legénység kimustrálása. A kommunistákat erős őrizet alatt viszik a csillagbörtönbe. Azokat, akik kényszerűségből álltak a vörösök közé, felszólítják, hogy lépjenek be a nemzeti századba. Aki nem akar maradni, az haza mehet. De a legtöbben ott maradnak. És a negyvenhatos laktanya ormára felrepül a trikolór. Rongyokká tépik a piros zászlót és emberek százai zokognak a laktanya előtt, amikor a háromszínű nemzeti lobogót markos legények kidugják az ablakon...

... Ez a története 1919 május hetedikének ...

Hasonlóképpen történik meg a vörös tüzérek és huszárok lefegyverzése is.

A tartalékos tiszt század, mely akkor ötven-

hatvan emberből állt, ott marad a laktanyában. Rög-tön értekezletre gyűlnek össze és ezen *Biedl Jenő* javaslatára elhatározzák, hogy a század tagjai semmiféle fizetésre igényt nem tartanak. Ezt a határozatot mindvégig meg is tartják, sőt — csodálatos játéka a véletlennek — a későbbi nemzeti hadsereg sem adott fizetést a szegedi tartalékos tiszti század tagjainak.

A tisztek őrzőparancsokat állítanak föl. Ezek az őrzőparancsok mindenekelőtt lefegyverzik a pályaudvarokon levő vörös őrségeket és összeszedik a városban azokat a vörös katonákat, akik kommunista jelvényt viselnek. *De civilhez nem nyúlnak. Egyetlen civil sem bánatnak.* Őrséget állítanak a csillagbörtön elé, azután a különböző közhivatalokhoz.

A század tagjainak a száma harmadnapra már százötven. És egy hét múlva már tudják egész Magyarországon, hogy Szegeden van egy nemzeti hadsereg. A századból ekkorára már zászlóalj lett. Jönnek mindenfelől a menekült tisztek. Vörösök, akik megszöktek a szovjet hadseregéből és lerongyolódva, kiéhezve, beretválatlan arccal ússzák át a Tiszát, hogy Szegedre jussanak. És előkelően raccsoló „menekültek“, akik eddig a bécsi Grand Hotelben ették a száműzetés keserű kenyerét, menü alakjában.

A szegedi tisztek, ők ötvenen-hatvanan, akik a nagy munkát elvégezték, nem szívesen nézik a jövevényeket. Ezek a szegediek liberális gondolkodású, becsületes magyarok. És jó katonák. Mindenki csak a jó magyar embert és a becsületes katonát keresik. Felekezeti szempontokat nem ismernek. De hogyan is ismernének, mikor a vörös laktanyát elfoglaló tiszti század fele zsidó volt. Megválogatják a jövevényeket. Nem emelnek mindenkit maguk közé.

Tiszti becsületügyi választmányt alakítanak, ez döntse el, hogy a jelentkező érdemes-e arra, hogy a

zászlóaljba bekerüljön. A döntésnél csak két szempont a mértékadó: becsületes jó magyar-e az illető és politikailag megbízható-e.

Ennek a becsületügyi választmánynak *Heim Géza* báró az elnöke, tagjai pedig a következő tartalékos tisztek: *Bach Arthur*, *Biedl Jenő*, *Dobó József*, *Fischer Marcell*, *Grün Imre*, *Grüner István*, *Máté Gyula*, *Mihályfy István*, *Molnár Miklós*, *Pick Móric*, *Popper Károly*, *Tóth Gyula*, *Tóth Imre* és *Wagner Imre*.

A zászlóalj még mindig tartja az önállóságát.

*

A szegedi ABC a szegedi tartalékos tisztek századára támaszkodott, a tisztek meghallgatása nélkül az ABC ülésein semmiféle határozatot nem hoznak. A század megbízottjait eleinte mindig meghívják az ABC titkos gyűléseire. Rendszeren *Molnár* és *Fischer* főhadnagyok jelennek meg itt. Amikor az aradi kormány Szegedre teszi át a székhelyét, ez a tiszti század adja a díszőrséget. Ez a század vigyáz a kormány tagjaira.

És június közepéig nincs is más karhatalmi alakulás Szegeden. Közben egyre érkeznek a menekülő tisztek. Június elején a franciák megengedik a toborzást. Június tizedikén a toborzás meg is kezdődik. A toborzó bizottságnak *Bokor Adolf* a polgári elnöke. A tiszti zászlóalj tagjai is toboroztatják magukat. De a zászlóalj önállóságát még mindig tartja.

Ebben az időben azonban már Szegeden nincs meg az az egység, amely erőt adott a vörös katonák laktanyájának elfoglalására. Éjszakánként az ergerberbert húzatják a cigánnyal.

És egy szép napon jóindulatú figyelmeztetés érkezik: a franciák kontingentálták a nemzeti hadsereg létszámát. Csak ezerháromszáz embert szabad fegyverben tartani. Kívánatos tehát, hogy azok a szegedi

tisztek, akiknek más kenyérkeresetük van — szegény szegediek, egy fillért sem kaptak eddig! — egyenlőre szabadságoltassák magukat és ezzel tegyék lehetővé, hogy a menekült tisztek fölvétessenek a nemzeti hadseregbe. A szegediek, május hetedikének hősei, szöggre akasztják a katonablúzt, fölveszik a civil ruhát és mennek vissza az ügyvédi irodába, a hivatalba, a bankba, vagy a betegek mellé.

A tartalékos tisztek zászlóalja megszűnik.

Beolvad a nemzeti hadseregbe és azokat, akik megmaradnak katonáknak, Waldfogel alezredes, a személygyűjtő állomás parancsnoka beosztja az egyes századokba.

A toborzás pedig tart tovább. A régi gimnáziumban nyolc héten keresztül jelentkeznek a hadseregbe önként belépni kívánók. Ezekből az emberekből szervezték tovább a nemzeti hadsereget. A tisztek között sok volt a lelkes magyar, sokan voltak olyanok, akik az első szóra készek meghalni a hazáért. De voltak más elemek is. Ez a hadsereg nagy tetteket nem vitt véghez. Talán meg lett volna a készsége hozzá. Nem egyes emberek okozhatók azért, hogy nem a nemzeti hadsereg verte meg a vörösöket.

A nemzeti hadsereg tevékenysége csak akkor kezdődik meg, amikor a románok megverik a bolsevikieket és bevonulnak Pestre. A nemzeti hadsereg ekkor kisebb csapatokban kivonul Szegedről. A törzs azonban ott marad. A tiszti csapatok rendszerint kocsin mennek a Dunáig, ott kompon vagy csolnakokon átkelnek és vasúton, meg kocsin utaznak el a Dunántúl egyes községeibe.

A dunántúli eseményekről már nem írok. Ez már nem tartozik az én könyvem keretei közé, mert ez nincs már összefüggésben a szegedi ellenforradalommal.

Az ABC

— Betrix ezredes: a szegedi Romanelli —

Szegeden is volt proletárdiktatúra.

Március huszonegyedikén megalakul itt is a direktórium. *Czibula* dr., *Udvardy* és *Wallis* elvtársak tagjai a direktóriumnak. A katonaság a szovjethez pártol. A proleárdiktatura szellemének megfelelően történik minden intézkedés. *Somogyi* Szilveszter dr. polgármestert és *Dettre* kormánybiztost a kommunisták szó nélkül kidobják a hivatalukból. *Czibula* foglalja el a polgármester szobáját. A franciák nem avatkoznak a dologba.

Március huszonkettedikén éjjel Szegedre érkezik *Betrix* francia ezredes. Huszonharmadikán reggel magához hívhatja a direktórium három tagját, továbbá a polgármestert és a kormánybiztost.

Az ezredes kedélyesen fogja fel a változást. Nem tulajdonít annak nagyobb jelentőséget. Nem háborodik fel, nem kiabál, csöndes, barátságos diskurzus fejlődik ki a három úr és a három elvtárs között.

Az ezredes mondja:

— Hát az urak átvették most a hatalmat? Szép. És mit fognak csinálni?

A három elvtárs hallgat. Csak az ezredes beszél.

Olyan hangon, ahogyan csintalan gyerekeivel beszél az apa:

— Hát aztán értenek az urak ahhoz, hogy hogyan kell egy várost vezetni?

Az elvtársak most is hallgattak. De az ezredes nem is várt feleletet tőlük. Maga adja meg a kérdésre a választ:

— Hát hogy is értenének?! Hiszen egy kőfaragó nem ért ahhoz, amit egy polgármester hosszú éveken át is csak nehezen tanul meg. Hát csak menjenek szépen haza az urak. A polgármester úr is, — monsieur le Maire de la ville — a kormánybiztos úr is be fognak járni a hivatalaikba és majd szakszerű tanácsokkal szolgálnak az uraknak. A város belső ügyeibe én nem avatkozom, csak jó tanácsokat tudok adni. Én katona vagyok. De éppen ezért azután komolyan figyelmeztetem arra önöket, hogy semmiféle zavargás itt ne legyen. Mert akkor aztán baj lesz.

A polgármester erre beült a szobájába, Dettre dr. is elfoglalta hivatalát, a francia ezredes egyszer-más-szor magához hívatta még az elvtársakat, hogy mit beszélt velük, azt én nem tudom, tény azonban az, hogy március huszonkettedikén éjszaka Czibula is, Udvardy is, Wallis is megszöktek Szegedről. Az ezredes ekkor megint magához rendeli a polgármestert és most már ráparancsol, hogy vegye kezébe a város ügyeinek intézését.

Direktórium tehát nincs már Szegeden, ellenben ott van még a munkástanács és fegyverben állanak a vörös katonák. A. kommunisták állandóan szervezkednek, mindig tartani lehet valami kirobbanástól és e kirobbanás megelőzésére ekkor alakul meg az ABC.

Ez a három betű voltaképpen a társaság teljes címének a kezdőbetűiből tevődött össze. Rövidítése volt az *Anti Bolseviki Comitének*. Az ABC egy titkos

társaság. Titkos gyűléseket tart, rendszerint este vagy éjjel. A létezéséről kezdetben kevesen tudnak. A tagok félnek a kommunistáktól. Van is okuk a félelemre. Aki-ről megtudják, hogy tagja az ABC-nek, az névtelen leveleket kap. A névtelen levelek szövege: halálfejtés és tör.

Az ABC-nek ekkor még nincs jelentősége. Néhány lelkes ember tömörül egy titkos társaságba azzal a céllal, hogy előkészítse a bolsevizmus letörésére irányuló mozgalmat. Azt lehetne mondani talán, hogy az ABC nem más, mint titkos kiadásban egy miniatűr Union Sacrée. Megalakulásakor a liberális elem ha nincs is túlsúlyban benne, de ellensúlyozni tudja a reakciós törekvéseket.

Az akció kezdeményezője *Bokor* Pál dr. ügyvéd, a város helyettes polgármesterének a fia. Kezdetben az ő lakásán tartják a titkos gyűléseket. A tagok fölgyürt gallérral egyenkint érkeznek a lakásba. Talán van egy titkos jel is, valami kopogásféle, amire az ügyvédi iroda ajtaját belülről kinyitják. Tíz-tizenöt ember jön össze az esti megbeszéléseken. A házigazdán kívül *Koszó* István Szeged volt függetlenségi képviselője, *Kelemen* Béla a volt főispán, *Pap* Róbert dr. a függetlenségi párt elnöke, *Biedl* Samu dr. a szegedi zsidó hitközség elnöke, *Papp* Menyhért rendőrkapitány, *Bokor* Adolf gyógyszerész, *Schweiger* Miksa fakereskedő, *Zadravetz* István franciskánus barát rendfőnök, *Székessy* Ferenc gyógyszerész és *Gárgyán* Imre vállalkozó.

Április végén az ABC tevékenysége mindössze arra szorítkozik, hogy tart néhány gyűlést. Jelentősége ekkor még mindig nincs.

A jelentősége akkor kezdődik, amikor Heim báró százada lefegyverzi a szegedi vörös negyvenhatosokat és kezébe veszi a város rendjének intézését. Ez május

hetedikén történik. Ekkor az ABC már szabadabban mozoghat. Már nem a kis titkos társaság többé, hanem fontos tényező. Kiegészíti magát. A liberális elem kezdetben háttérbe szorul, majd egészen ott hagyja a társaságot. Ekkor már Zadravetz páter a lelke az ABC-nek.

Ezt a franciskánusz barátot Szegeden második Kapisztrán Jánosnak nevezik. Nagyszerű szónok. Akármilyen társaság előtt beszél, magával ragadja a tömeget. Minden szava az emberek szívébe száll. De Zadravetz gyűlöli a liberalizmust, a munkásságot és a zsidókat. Érzéséből nem csinál titkot.

A vörösök lefegyverzése után az ABC első dolga, hogy Szegeden összefogdossa azokat, akik gyanúsak Zadravetz előtt. Kétszázötven emberre fogják rá, hogy kommunisták. Jaj annak, aki listán van! Ezeket éjszakanak idején hurcolják el a lakásukról, kínozzák, verik a jobbára ártatlan embereket. *Bródy Mihálynak*, a szegedi reáliskola letartóztatott igazgatójának felesége *Betrix* ezredeshez siet segítségért.

És Betrix ezredes, a szegedi Romanelli, segít az ártatlan embereken. Elrendeli, hogy az ABC által letartóztatott foglyokat kivétel nélkül és azonnal szabadon kell bocsájtani. Ez meg is történik.

Közben híre jön annak, hogy Aradon kormány alakult. A hírt Gondrecourt generális hozza, aki ünnepestélyes fogadtatást készít elő Szegeden az aradi kormánynak. Az ABC-nek az alakulás nem tetszik. Két szempontból. Először, mert maga akar kormányvá alakulni, másodsor, mert az aradi kormányban liberális emberek is ülnek. Sőt — Isten bocsáss — az aradi miniszterek között még zsidó is van!

Az ABC tehát elkezd intrikálni a kormány ellen.

Ekkor már a társaság mint egy fontos ellenforradalmi tényező szerepel a közvélemény előtt. Titkos ülései iránt nagy az érdeklődés. Szegeden túl úgy be-

szélnek róla, mint egy hatalmas, milliókkal rendelkező egyesületsről, amely kormányokat buktat, kormányokat nevez ki. Clemenceauval tárgyal, megbízottakat küld Versaillesbe és hadseregeknek parancsol. Szegeden azt mondják, hogy az ABC expozitúrája a bécsi magyar komiténak, amely az ABC rendelkezésére fogja bocsájtani mérhetetlen sok millióját. Mindent a miszticizmus köde vesz körül.

Ha a köd szerte foszlik, meglátjuk az igazságot. Az igazság az, hogy az ABC-nek nincsenek milliói, egész vagyona huszonnégyezer korona. Ezt a jobb időkben, az alakulás kezdetén *Bokor* Adolf gyógyszerész szedte össze szegedi kereskedők között léniázott gyűjtőiveken. Akik adták a pénzt, azok nem azért adták, hogy az ABC számúzza hajlékából a liberalizmust. Clemenceauval nem tárgyal, Versaillesben azt sem tudják, hogy ilyen alakulás létezik. Kormányokat az ABC nem buktat, ellenben sikerrel intrikál ki a kabinetből egyes minisztereket. Hadserege nincs, ha valamire szüksége van, akkor a szegedi tartalékos tisztek századához megy el kérni. De ilyenkor nagyon szépen tud kérni. A katonaság és az ABC között semmiféle kapcsolat nem áll fenn. Heim századának nincs szüksége az ABC-re, ennek azonban a katonákra igenis szüksége van.

Olyan kamarilla szerepe van ennek a titkos társaságnak. Itt főzik a mérget, itt keverik a kártyát és itt készítik elő a meglepetéseket.

Ekkor már Kelemen Béla az elnöke az ABC-nek.

Az ABC-nek valamelyik ülésén megsértik a szegedi újságírókat. Szegeden ebben az időben öt napilap jelenik meg. A *Délmagyar ország*, a *Friss Hírek*, a *Szeged és Vidéke*, a *Szegedi Friss Újság* és a *Szegedi Napló*. A szegedi újságírók között mindig nagy volt a szolidaritás. Ezúttal is. A sértés után a szegedi újság-

írók gyűlésre jönnek össze, ott elhatározzák, hogy nem írnak egy szót sem az ABC-ről. A bojkott kiterjed az ABC minden egyes tagjára. Minden lap szigorúan betartja a megállapodást. És amikor Kelemen Béla az ABC elnöke tagja lesz a kabinetnek, elhatározzák a szegedi újságírók azt is, hogy a kabinetről sem írnak. Csinálhat akármit a szegedi kormány, ténykedéséről a lapokban egy sor sem jelenik meg addig, amíg Kelemen Béla ünnepélyes nyilatkozatban bocsánatot nem kér a megsértett szegedi sajtó munkásaitól.

Három hétig tart a bojkott. Amikor Kelemen Béla nyilatkozatával megszűnik, akkor már senki sem veszi komolyan az ABC-t. A liberális elemek és a franciák teljesen elfordulnak tőle, együtt marad egy reakciós társaság, amelynek tagjai még maguk között is veszekednek és egymás ellen is intrikálnak.

Produktív munkát az ABC soha nem végzett. Hogy hogyan intrikált, azt a szegedi kormány történetében próbálom kibogozni. Nehéz egy munka.

A társaság formálisan még nem oszlott fel. De nem is tud feloszlani. Nem pedig azért, mert nehezen lehetne összehívni olyan gyűlést, amelyen kimondanák a felszámolást. Egy ilyen gyűlésre nem menne el senki. Mindenki tagadja, hogy valaha is tagja volt az ABC-nek.

Az aradi kormány Szegeden

— Károlyi reorganizálja kabinetjét —

Az a két vonat, amelyik május tizenharmadikán kifutott az aradi pályaudvarról, nem érkezett meg aznap Szegedre. *A két vonatot a románok Mezőhegyesen feltartóztatták és az utasokat internálták.*

A mezőhegyesi kaland hiteles történetét nem igen ismerik az emberek. A tárgyilagos igazságnak tartozunk azzal, hogy megírjuk: egyedül és kizárólag Szabó Zoltán tábornok, az aradi kormány hadügyminisztere volt az oka annak, hogy a kormány tagjait internálták.

Az aradi kormány elutazása előtt — amint azt a megfelelő fejezetben meg is írtam — megállapodásra jutott a nagyszebeni román kormánnyal. E megállapodás lényeges pontja az, hogy a különvonaton nem szabad fegyvert és muníciót szállítani. A románok Mezőhegyesen feltartóztatják az Aradról reggel hat órakor elindult különvonatot. Ebben utaznak az aradi kormány katonái. A vonatot átvizsgálják. *És két waggont találnak megrakva fegyverrel és munícióval.* A fegyvereket és a muníciót a hadügyminiszter parancsára helyezték el a vonaton. Ez az intézkedés tehát egyoldalú megsértése volt a nagyszebeni kormánnyal

kötött megállapodásnak. Nem lehet tehát váddal illetni a mezőhegyesi román katonai parancsnokságot azért, hogy a muníciót és a fegyvert lefoglalja, a vonatot pedig nem engedi tovább. Ennek az intézkedésnek a következménye azután az is, hogy hasonló sorsra jut a minisztereket szállító különvonat. Ezt a vonatot szintén feltartóztatják és a kormány tagjait internálják.

Gondrecourt tábornok hiába utazik vezérkarával az aradi kabinet elé, hiába vár Makón órák hosszát, a miniszterek nem érkeznek meg. És hiába a nagy készülődés Szegeden. Az ünnepélyes bevonulást nem lehet megtartani. A bandérium, a tömeg együtt van, csak épen a kormány hiányzik.

A kormánynak az a része, amelyik a különvonaton utazott, Mezőhegyesen maradt. Szegedre csak azok érkeznek meg, akik nem voltak a társasággal. A temesváriak tizennegyedikén jönnek vonaton, Varjassy titkárával, Farkas Józseffel tizenötödikén reggel érkezik meg. Csak Bornemisszáról nincs semmi hír. A csonka kabinet tizenötödikén délelőtt a Kass szálló huszonhatos szobájában értekezletre jön össze. Ezen az értekezleten Pálosi Dénesi választják meg korelnöknek. Itt még nincs másról szó, csak arról, hogy a Mezőhegyesen bajba jutott kollégákat ki kell szabadítani.

Azután kezdődik a harc az ABC-vel.

Az ABC az aradi kormányt nem akarja elismerni. Talán legjobban örül annak, hogy a kormány tagjait Mezőhegyesen feltartóztatták. Ebből a társaságból most már hiányoznak a liberális elemek. Az ABC két nappal Varjassyék megérkezése után, május tizenhetedikén proklamációt ad ki. Ebben az Union Sacréehez hasonló szent egységbe való tömörülésre hívja föl a társadalmat. De ebből az Union Sacrée-ből már kirekeszti a munkásokat, a liberálisokat és a zsidókat. A manifesztáló aláírói között olyan nevek is szerepelnek, ame-

lyeknek tulajdonosai ezt az írást nem írták alá és ekkor már minden érintkezést megszakítottak az ABC-vel.

Az ABC a bécsi ellenforradalmi magyar komité szegedi exponensének tekinti magát. Szegeden ekkor nem tudja még senki, hogy van-e ilyen komité és hogy annak kik a tagjai. Ekkor még csak fanatikus legendákat beszélnek: a bécsi komiténak sok-sok milliója van.

A csonka kormány Szegeden szervezkedni kezd. Munkája közben lépten-nyomon beleütközik az ABC aknáiba. A miniszterek minden energiáját elfoglalja az, hogy ezeket az aknákat eltávolítsák. A szervezés munkája csak lassan halad. A kereskedőket, az iparosokat, majd a kisgazdákat hívják össze gyűlésre. Ezeken a gyűléseken Varjassy beszél. Mindig nagy sikerrel. Közben felvetődik az a gondolat is, hogy reorganizálni kellene a kormányt. Helyet kellene biztosítani a kabinetben a szegedi társadalom vezetőinek. Tárgyalások indulnak meg Móra Ferenc íróval, akinek a kultusz-miniszterséget ajánlják.

Betrix francia ezredes kezdeményezésére azután közeledés történik a csonka kabinet és az ABC között.

Május huszadikán létre jön a megállapodás. Ez úgy szól, hogy a csonka kabinet mint kormány nem kezdi meg a működését, hanem munkáját mint kormányzótanács folytatja. Ez a kormányzótanács május huszonegyedikén délután alakul meg és azon az ABC a maga táborával teljes diadalt arat. Vezérlő bizottságot választanak. A vezérlő bizottság tagjai Kelemen Béla, Varjassy Lajos, Gömbös Gyula aktív kapitány és Fülöpp Béla. A vezérlő bizottság tagjai között felosztja a kormányzóhatalmat úgy, hogy különböző szakosztályokat létesít, ezek élére szakosztályelnököket állít, akik ugyan nem miniszterek, de miniszteri hatáskört gyakorolnak. *A megállapodás az, hogy ez az álla-*

pót addig tart, amíg a Mezőhegyesen internált miniszterek kiszabadulnak. Kifejezetten átmeneti állapotról van szó. Az ABC vezetői azt mondják, hogy közben megjön a bécsi komité utasítása és annak értelmében lehet majd eljáráni.

Reménytelen várakozásban telik el az idő. Nevezetesebb momentum csak az, hogy egy minisztertancson *Augner István indítványt tesz arra, hogy Kun Bélával kezdjenek tanácskozást.* Ezt az indítványt természetesen leszavazzák.

Május huszonkettedikén mindenki meglepetésére *megjelenik Szegeden Bartha Ábel belügyminiszter női ruhában.* Mezőhegyesen leberetváltatja a bajuszát, női ruhát szerez, megszökik a fogságból és Szegedre utazik. A szegediek vegyes érzelmekkel fogadják. Vegyes érzelmekkel azért, mert tartanak tőle, hogy Bartha vállalkozásának következményeit a Mezőhegyesen maradt foglyok sinylík meg. E félelem azonban nem válik valóra. *A románok előzékenyek, május huszonharmadikán a Mezőhegyesen internált minisztereket és miniszteri tisztviselőket Aradra szállítják és ott szabadon engedik.*

A szabadon eresztett minisztereknek azonban már nincs túlságosan nagy kedvük ahhoz, hogy a kormányzást folytassák. Elkedvetlenítik őket azok a jelentések, amelyek a Szegeden folyó intrikákról érkeztek Mezőhegyesre. Reménytelennek látják a helyzetet, ők azt hitték, hogy vállalkozásuk egyetlen hatalmas táborba tömöríti a magyar társadalmat és e helyett folyton arról kapnak hírt, hogy minduntalan gáncsot vetnek a kormánynak.

A miniszterelnököt állandóan Eckhardt Tibor informálja és Károlyi Gyula az információk alapján levelet ír Eckhardtnek. Közli vele, hogy a kormányelnökségről lemond, minthogy a kibontakozás egyetlen lehe-

tőségét az ABC-vel való együttműködésben látja. Nem akarja, hogy személye akadálya legyen ennek az együttműködésnek. Eckhardt Károlynak ezt a levelét nem mutatja meg a Szegeden időző minisztereknek, ellenben felolvassa azt — az ABC egyik ülésén.

Károlyit eleinte még arra sem lehet rávenni, hogy a helyzetet tanulmányozandó Szegedre utazzék.

A Mezőhegyesről kiszabadult miniszterek Aradon minisztertanácsot tartanak. Barabás el sem megy erre a minisztertanácsra, csak üzeni, hogy: neki hagyjanak békét, ő már semmivel nem törődik. A minisztertanács határozatából kifolyólag *Bársony* Elemér miniszter és *Kórossy* György államtitkár Szegedre utaznak. Utazásuk célja: tanulmányozni a helyzetet és jelentést tenni Károlynak. Károlyi ekkor már hajlandó arra, hogy élére álljon ismét a kormánynak az esetben, ha Bársony információi megnyugtatók.

Mialatt Bársony és Kórossy Szegeden néznek körül, azalatt Varjassy föltűnik Aradon. Sikerül neki Károlyiékat megnyugtítani. Újabb minisztertanács. Ezen elhatározzák, hogy átmennek Szegedre.

Május huszonnyolcadikán Pálmai igazságügyminiszter Temesváron át el is utazik. Másnap követik őt Károlyi Gyula, Solymossy, Kintzig és Hemmen. Szabó Zoltán hadügyminiszter még mindig Mezőhegyesen van. őt nem engedték szabadon és Szabó Zoltán szerepe a mezőhegyesi internáltság kezdetével véget is ér.

A kormány tagjai Barabás, Bornemissza, Szabó Zoltán kivételével május harmincadikán együtt vannak Szegeden. Már együtt is vacsoráznak a Kass-szálló emeleti éttermében. Az első nap még egy asztalnál étkezik az egész társaság. Másnap már két miniszteri asztalon terítenek. A harmadik este mindegyik miniszternek külön asztala van.

Ez az éttermi elhelyezkedés jellemzi legjobban a helyzetet.

Károlyi nem tart minisztertanácsot. A miniszterek nem tudnak bejutni a miniszterelnökhöz. Károlyi Kelemen Bélával, az ABC elnökével van együtt egész nap. A Kass-szálló huszonhatos szobájában tárgyalnak. E tárgyalások eredménye: *Károlyi a kabinetet május huszonkilencedikén délután öt órára minisztertanácsra hívja össze.* Senki sem tudja, hogy mi lesz a minisztertanácson.

A minisztertanács pár percig tart csak. Károlyi előtt egy előre elkészített ív. A miniszterelnök a következőket mondja:

— Aradon a kormány csak átmeneti kormánynak alakult. A miniszterséget mindenki csak átmenetileg vállalta, azzal a határozott ígérettel, hogy hajlandó visszalépni a legelső olyan alkalommal, amikor erre alkalmasabb embernek kell átadni a helyet. A kormányt reorganizálni kell. Lehet hogy ez a pillanat most érkezett. Arra kéri a minisztereket: kivétel nélkül valamennyien tegyék le hatalmukat az ő kezébe és bízzák meg azzal, hogy új kabinetet alakítson.

Néma csöndben írták alá a kormány tagjai az előre elkészített lemondási ívet...

... Mindegyik miniszter szentül meg volt győződve, hogy ő úgyszintén benne lesz a következő kabinetben.

Troubridge admirális megbuktatja a kormányt

— Egy Károlyi nem lehet miniszterelnök —

Károlyi nyomban a minisztertanács után Kelemen Bélával összeállította az új kabinetlistát. Másnap reggel egyenként kérte magához azokat, akiknek tárcát szánt. Talán nem szívesen, de elsőnek mégis Varjassyval tárgyal, akiről tudja, hogy jó viszonyban van az entente képviselőivel. Varjassy vállalja a kereskedelemügyi tárcát. A belügyminiszterséget Kelemen Béla magának tartja fenn.

Pálmai Lajos kimarad a kabinetből. Zdravetz páter kifogásolja, hogy a kormánynak zsidó tagja legyen. Az igazságügyi tárcát nem is töltik be. A kultuszminiszteri tárca is betöltetlen marad. Ezt a tárcát Huszár Károlynak szánják, ő azonban nincs Szegeden. A pénzügyi tárcát Gratz Gusztávnak tartják fön, amíg ő megérkezik, addig ideiglenesen Solymossy bárót bízzák meg a pénzügyminisztérium vezetésével. A Mezőhegyesen maradt Szabó Zoltán helyett Horthy Miklós lesz a hadügyminiszter. Formálisan kinevezik külügyminiszternek, bár nincs még Szegeden, Teleky Pál grófot. Kintzig János megmarad földművelésügyi, Hemmen János pedig nemzetiségi miniszternek. A köz-

élelmezési, népjóléti és közlekedésügyi tárcákat nem töltik be. *Ezeket fenntartják a bécsi komité tagjainak.* Junius másodikán így alakul tehát újra a kormány:

*Miniszterelnök: Károlyi Gyula gróf,
belügyminiszter: Kelemen Béla,
külgügyminiszter: Teleki Pál gróf,
hadügyminiszter: Horthy Miklós,
kereskedelemügyi miniszter: Varjassy Lajos,
földműveléstügyi miniszter: Kintzig János,
nemzetiségi miniszter: Hemmen János,
pénzügyminiszter (ideigl.): Solymossy Lajos báró.
igazságügy miniszter: nincs,
kultuszminiszter: nincs,
közélelmezési miniszter: nincs,
népjóléti miniszter: nincs,
közlekedésügyi miniszter: nincs.*

Ebben az időben Károlyi már keresi az érintkezést a bécsi magyar komitéval. Az ABC-nek is szüksége van arra, hogy a kormányalakulást a bécsi komité tudomásul vegye, hiszen az ABC akkor, amikor intézkedéseivel keresztezte a kormány szervező munkáját, mindig arra hivatkozott, hogy a Bécsben dolgozó ellenforradalmárok, a bécsi komité tagjai a kormányt törvényes kormánynak nem ismerik el. Tekintettel arra, hogy az ABC most már maga is részt vesz a kormányzás munkájában, szüksége mutatkozik annak, hogy a bécsi komité állásfoglalása proklamáltassék.

A proklamáció meg is érkezik és pár nap múlva a bécsi komité állásfoglalását ki is plakatírozzák Szeged utcáira.

Szól pedig ez a proklamáció a következőképpen:

A magyar politikai pártok tagjai, akik véleményüket már szabadon nyilváníthatják, kijelentik, hogy a gróf Károlyi Gyula elnöklete alatt megalakult kormány létrejöttét helyeslik, a kormány kiáltványát magukévá teszik és ennél

fogva a kormányt pártkülönbőség nélkül hazafias törekvé-
sében támogatni fogják. A magyar politikai pártok felhív-
nak ezért minden magyar honpolgárt, hogy a Károlyi Gyula
elnöklete alatt megalakult kormánnyal szemben bizalommal
viseltessék és hogy azt mindaddig támogassa, amíg egy,
az országos pártok bizalmára támaszkodó alkotmányos
kormány létrehozatala lehetővé nem válik, amelyet később
a nemzetnek az általános szavazati jog alapján megválasz-
tandó alkotmányozó nemzetgyűlésén az egész népakara-
ton alakuló végleges kormány fog felváltani.

Andrássy Gyula
Bartos János
Bethlen István
Farkasházy Zsigmond
Gratz Gusztáv
Héderváry Lehel
Novák István
Pallavicini György
Sigray Antal
Teleky Pál
Szmrecsányi György
Zichy Aladár
Zichy János

Feltűnő, hogy e nevek rang és cím feltüntetése
nélkül jelentek meg azon a plakáton, amely egyébként
Károlyi proklamációját is tartalmazta. E proklamáción
a miniszterek neve nem volt rajta és annak a lényege
a bolsevizmus ellen megindítandó harc bejelentése volt.

Június harmadikán zuhogó esőben mutatkozik be
a kormány Szeged népének. A bemutatkozás a híres
Kárász-erkélyről történik. Onnan, ahol Kossuth Lajos
nevezetes szegedi beszédét elmondotta. A Klauzál-tér
tele van emberekkel. A kormányt a szegedi tartalékos
tishti század kíséri katonabandával a térre. Károlyi
jelenti be az erkélyről a kabinet újjáalakítását. Utána
Zadravetz beszél. Gyönyörű beszédet mond. A beszéd
végén megáldja a kormányt és a hadsereget.

Másnap megkezdődik a berendezkedés. Lefoglal-
ják a törvényszék épületét. Itt rendezkedik be vala-
mennyi minisztérium. Es mindegyik miniszter tevékeny-

sége kimerül abban, hogy a hatásköre alá tartozó hivatalokból a minisztériumába viteti el a legszebb bútorokat. Illik, hogy a miniszter a legszebb fotelben üljön. A miniszteri szobába telefonokat vezetnek be. Megjelenik a hivatalos lap. Megérkezik autón *Teleky Pál* gróf. És megindul a *Szegedi Új Nemzedék*. Majd kiadják az *Új Magyarországot*.

A kormány tanácskozásai a legszűkebb adminisztrációkra szorítkoznak. A legfőbb cél: a jogrend és közbiztonság helyreállítása és megtartása. Ezeken kívül: a nemzeti hadseregnek olyan keretekben való megszervezése, amilyent az adott viszonyok között a parancsnokló francia tábornok megenged.

Június tizedikén megkezdődik a toborzás. Eleinte nem sietnek sokan a nemzeti lobogó alá. Később emelkedik a lelkesedés.

A kormány rendeletet bocsájt ki, amelyben hatályon kívül helyezi a párbajtilalmat.

Ekkor már két irányzat küzd egymással a kormányon belül. Az egyiknek *Varjassy* áll az élén és ezt az irányzatot a kereskedelemügyi miniszter talán egyedül képviseli. Ez a polgári irányzat. A másik a katonai diktatúra mellett dolgozik és felekezeti türelmetlenséggel van tele. Szegeden egymást érik a felekezeti jellegű incidensek. A franciák folyton panaszkodnak. Talán ezek az incidensek okozzák azt, hogy a franciák nem adnak fegyvert a hadseregnek.

A kormányban állandóan szembe kerül egymással a két ellentétes irányzat. A kormány formális elismerése az entente részéről még mindig nem történik meg. *Charpy* és *Gondrecourt* tábornokok a velük érintkező politikusoknak magánbeszélgetések során megmondják, hogy ők csak egy liberális irányzatot hajlandók támogatni. Ezt a kormányt pedig nem tartják liberális kormánynak. Hivatalosan nem tesznek ilyen ki-

jelentéseket, de minden intézkedésük kifejezésre juttatja ez az álláspontot.

A munkásság elégedetlensége a végsőkéig fokozódik. Napokig tartó tanácskozás után *proklamálják az általános sztrájkot*. A sztrájk néhány napig tart mindössze, ezalatt keresztényszocialista ifjak szolgálnak ki a kávéházakban a sztrájkoló pincérek helyett. A közműveknél is kitör a sztrájk. A legnagyobb erőmegfejtéssel lehet csak a gázszolgáltatást és a vízellátást biztosítani. A sztrájkot hamarosan leverik, de ez már nem sokat változtat a kormány helyzetén.

Június huszonhatodikán Szegedre érkezik Franchet d'Espérey, aki fogadja Károlyi Gyulát. A tábornok nem tesz konkrét kijelentéseket a miniszterelnök előtt. A miniszterek ellen személyileg nincs kifogása. Károlyi ezt be is jelenti a minisztertanácsnak. A kabinet szilárdnak látja a helyzetét.

Másnap aztán lecsap a bomba ...

Június huszonhetedikén Szegedre jön *Troubridge* angol admirális. Varjassyt kéreti magához. A hosszú ideig tartó beszélgetés során az angol admirális kijelenti, hogy *sem Anglia, sem Franciaország nem támogathatnak egy olyan kormányt, amelyben grófok és bárók ülnek és amely a reakciót szolgálja*. *Troubridge* felhatalmazza Varjassyt arra is, hogy nevében e&t a nyilatkozatot, mint Anglia véleményét közölje a miniszterelnökkel. Varjassy nem vállalja e megbízatást, megkérdezi az admirálistól, vajjon ő személyesen hajlandó lenne-e álláspontját Károlyival magával is közölni.

Troubridge azt feleli erre:

— Természetesen! Amit egy angol meg mer mondani az egyik embernek, azt meg meri mondani a másiknak is. Egyébként közlöm önnel, hogy állásfoglalásomat a kormány tagjai közül már mások is tudják. Nem csináltam abból titkot. Amikor Teleky Pállal és

Horthy Miklóssal Belgrádban beszéltem, nekik ugyanazt mondtam, amit önnek.

És Troubridge még aznap este felkeresi Károlyit és megmondja neki a véleményét.

És ennél a találkozásnál Troubridge egyebeket is mond. Ilyeneket például:

— *Még egyet ki kell jelentenem. Nem lehet valaki miniszterelnök, ha Károlyi a neve.*

Hiába magyarázzák Troubridgének, hogy Károlyi Gyula nem azonos Károlyi Mihállyal. Az admirális ingerülten mondja:

— Ezt én nagyon jól tudom. Nekem ezt nem kell megmagyarázni, de Angliában ezt nem tudják. Tessék elmenni Londonba, tessék ott kiállni minden utcasarokra és tessék minden angolnak külön-külön megmagyarázni, hogy ennek a Károlyinak nincsen semmi köze ahhoz a Károlyihoz, aki a forradalmat megszínálta.

Troubridgének ezzel a látogatásával a Károlyi kormány sorsa meg van pecsételve.

A kormány kebelében különben is már napokkal ezelőtt megkezdődött a bomlás. A szegedi munkásság magatartása miatt Kelemen Béla kénytelen lemondani a belügyminiszterségről. Miután azonban tagja kíván maradni a kormánynak, Károlyi kinevezi őt a még mindig távollevő Huszár Károly helyett kultuszminiszternek. A belügyminiszteri tárcát nem töltik be. A belügyminiszteri teendőket maga a miniszterelnök végzi.

A kormány egyes tagjai megpróbálják még, hogy függetlenül az angol állásponttól a franciákat megnyerjék ügyüknek. A franciák azonban ezúttal is a régiiek. *Udvariasak a végtelenségig, konkrét kijelentéseket azonban nem tesznek.*

Minden kísérlet hiábavaló.

Július első napjaiban lemond a kormány ...

Az Ábrahám kormány

— Belgrádi tárgyalások a magyar-szerb unióról —

Abban az időben, amikor Károlyi Gyula belátta, hogy a kabinet nem tarthatja magát tovább, egész csomó politikus időzött Szegeden. Ott voltak a *Zichyek*, az Aladár és a János, ott voltak: *Héderváry* Lehel, *Ábrahám* Dezső, *Bartos* János, *Bállá* Aladár, azután még egy csomó különböző rendű és rangú politikus. Közöttük több országos nevű és országos súlyú tényező. Ezek nélkül most már nem lehetett politikát csinálni és belátta mindenki, hogy az ujjonnan megalakuló kabinet nem lehet annyira lokális természetű, mint amilyen az első és a második Károlyi kormány volt. összetételében a két kabinet lényegileg csak abban különbözött egymástól, hogy a másodikban a temesvári urakat szegediek váltották föl.

Károly Gyula nem maradhatott a kormány élén, de nem is akart ott maradni. A gróf úr, akiben kétségkívül sok volt a nemes érzés, aki liberális gondolkozásának több ízben adta tanújelét, emellett azonban nem rendelkezett elég akaraterővel ahhoz, hogy szembe szálljon a reakciós törekvésekkel, leghelyesebb megoldásnak vélte azt, ha a Szegeden időző politikusok

oldják meg a válságot. Értekezletre hívja tehát össze ezeket a politikusokat. Az értekezletet a miniszterelnökségen tartják meg. Az első tanácskozáson nem jön létre pozitív megállapodás. Itt még csak beszélgetnek.

És Szegeden minden ember kabinetlistával szaladgál az utcán, a kávéházakban és a — franciákhoz. A pincérek mindenkit kegyelmes urnák szólítanak.

A miniszterelnökségre három komoly jelölt van: Bállá Aladár, Varjassy Lajos és Ábrahám Dezső. Végre vagy *nyolc napi tárgyalás után a politikusok értekezlete Ábrahám Dezsőt deználja miniszterelnöknek.* őt és Varjassyt bízza meg a kabinet megalakításával. Ábrahám Várjassy val és Telekyvel Nagyikindára utazik, ahol *De Lobit* tábornokkal tárgyalnak. Szegeden *Gharpy* és *Gondrecourt* generálisokkal folytatnak megbeszéléseket. Pár nap múlva elkészül a kabinetlista.

A második Károlyi kormányból — Varjassyn kívül — nincs benne senki. A kabinetlista így fest:

*Miniszterelnök: Ábrahám Dezső,
belügyminiszter: Bállá Aladár,
külgügyminiszter: Teleky Pál,
hadügyminiszter: Belitska Sándor,
kereskedelemügyi miniszter: Varjassy Lajos,
közélelmezési miniszter: Pálmai Lajos,
népjóléti miniszter: Dömötör Mihály,
kultuszminiszter (ideigl.): Dömötör Mihály és
pénzügyminiszter: Éber Antal.*

A földművelésügyi, igazságügyi, közlekedésügyi és nemzetiségi tárcákat még nem töltik be.

Az első Károlyi kormányból tehát Pálmai Lajos és Varjassy kerülnek be Ábrahám kabinetjébe, a második Károlyi kormányt pedig egyedül Varjassy képviseli. Rajta kívül — ha nem is miniszternek — meg-

marad a kabinetben Horthy Miklós, akit a hadügy-miniszter fővezérnek nevez ki. Éber Antal a kormány megalakulásakor nincs Szegeden. Fiuméből érkezik oda. A kinevezést formálisan nem fogadja el. Elhatározását attól teszi függővé, hogy sikerül-e bécsi bankoktól a kormány részére a további működéshez szükséges hitelt megszerezni. Mint designált pénzügyminiszter el is Utazik Bécsbe, de vissza már nem jön, mert közben megbukik a bolsevizmus és Ábrahámék további működése fölöslegessé válik.

A kormány megalakulása után ünnepi istentiszteletet tartanak minden felekezet templomában. És itt először fordul elő, hogy a katolikus templom nem úgy szerepel, mint a hivatalos állami felekezet temploma. Ünnepi istentiszteleteknél az volt a szokás eddig, hogy az ünnepi istentiszteletet a katolikus templomban tartották meg és a kormány tagjai az ilyen istentiszteleten felekezeti különbség nélkül résztvettek.

Szegeden nem így volt. Egyidőben tartották meg az istentiszteletet a katolikus, a református, az evangélikus és a zsidó templomokban és mindegyik istentiszteletnek egyformán hivatalos volt a jellege. A kormány tagjai közül mindegyik abban a templomban jelent meg, ahol máskor szokott imádkozni. A katolikus miniszterek a katolikus templomban hallgatták *Várhelyi* kanonok beszédét, *Pálmai* Lajos a zsidó templomban figyelt *Löw* Immánuel szavaira.

Az Ábrahám kormány komolyan fog a munkához. Meg kell állapítani, hogy ez a társaság rokonszenvenek örvend Szegeden, összeállításában és programjában liberális. Nem engedi magát az ABC embereitől befolyásolni. A miniszterek komolyan fogják fel hivatásukat. Ábrahám a munkássággal és a polgársággal egyaránt jó viszonyt akar fenntartani és több ízben olyan kijelentéseket tesz, hogy haladéktalanul beszün-

teti a Károlyi-kormány által megkezdett politikai üldözéseket. Az entente — értsd ezalatt a francia generálisokat — szemelláthatóan szívesen tárgyalnak a kormány képviselőivel.

A kormány liberalizmusa a Szegeden lévő politikusoknak azonban nem tetszik. Ezek nincsenek megelégedve Ábrahámék liberális szellemű programjával. Különösen a Zichyek és a köréjük csoportosuló politikusok azok, akik befolyást akarnak biztosítani maguknak a kormány intézkedéseinél. Ezek a politikusok kezdik el hangoztatni, hogy szükség van egy olyan szervre, amely ellenőrzi és tanácsokkal látja el a kormányt. Meg is alakítják ezt a szervezetet. Amolyan iókparlament félet.

E szervezetnek *Nemzeti bizottmány* a neve és Zichy Aladár gróf az elnöke. Tagjai a Szegeden levő országgyűlési képviselők és a szegedi *keresztény társadalom* reprezentánsai. A kormány hivatalosan nem ismeri el a Nemzeti Bizottmányt, de nem is mer hivatalosan állást foglalni ellene. A miniszterek legtöbbször nem jár el a Nemzeti Bizottmány gyűléseire. Csak *Ábrahám* Dezső, *Bállá* Aladár és *Teleky* Pál látogatják azokat. Az üléseket a városháza közgyűlési termében tartják meg, de ezeken nevezetesebb határozathozatal nem igen történik.

Az Ábrahám-kormány jelentősebb dolgot az idő rövidsége miatt nem produkál. A kormány ténykedései közül nagyobb fontossága egyedül annak a tanácskozásnak van, amelyet *minisztertanácsi határozat folytán Bállá Aladár és Teleky Pál folytatnak Belgrádban a szerb politikai élet vezetőivel.*

E tanácskozások pozitív eredménnyel végződtek. A pozitív eredmény az, hogy:

a szerb kormány törvényes és hivatalos kabinetnek ismeri el a szegedit, ennek képviselőjét akre-

ditálja Belgrádban és maga is küld diplomáciai képviselőt Szegedre. Megígéri a szerb kormány, hogy anyagi és fegyveres támogatást küld Ábraháméknak a bolsevizmus letörésére és támogatja a kormányt minden olyan eszközzel, amire az ország konszolidálása érdekében szükség van. Ezekben a tanácskozásokon pozitív formában szóba kerül egy szerb-magyar gazdasági unió kérdése is. A szerbek, akik igen nagy rokonszenvet mutatnak Magyarország sorsa iránt, meleg szimpátiával tanácskoznak e problémáról.

Bállá és Teleky reményekkel telve jönnek haza Belgrádiról. Szegeden óriási a lelkesedés. Komoly és nívós tanácskozások indulnak meg a szerb-magyar gazdasági unióról. De egyszerre egy váratlan körülmény megzavarja a kormány munkáját.

Augusztus elsején egy olasz tiszt érkezik autóval. Elújságolja a francia parancsnokságon, hogy a proletárdiktatúra megbukott. A franciák rögtön közük ezt a kormányval. Ábrahám nyomban minisztertanácsot hív össze. *Varjassy javaslatot terjeszt elő, hogy az egész kormány úgy ahogy együtt van, pakkoljon, üljön autóra és menjen Pestre. Teleky ellene van ennek a tervnek.* Szerinte Budapesten még nincsenek olyan viszonyok, amelyek a kormány szilárdságát biztosítanák. Teleky különben is azon az állásponton van, hogy a kormány ne Budapestre, hanem a Dunántúlra tegye át székhelyét. A minisztertanács határozathozatal nélkül oszlik szét!

Az események kaleidoszkopszerűen követik egymást.

Budapesten megalakul, majd megbukik a Peidl-kormány. Friedrichék veszik át a hatalmat. József főherceg lesz a kormányzó. *És Ábrahámék még mindig nem csinálnak semmit!* Közben József főhercegtől futár

érkezik Szegedre. Ez magával hozza a kormányzó levelét. József főherceg felhívja a szegedi kormányt, hogy csatlakozzék hozzá és kéri a hadsereget, hogy őt ismerje el fővezérnek.

A további tétovázásnak nincsen már helye. A kormánynak keresni kell a módot arra, hogy Friedrich Istvánnal érintkezessék és esetleg beleolvadjon Friedrich kabinetjébe. Ennek a munkának az előkészítését Teleky Pál vállalja. A minisztertanácson felhatalmazást kér arra, hogy tárgyalásokat kezdhessen a Friedrich kormánnyal. Megígéri, hogy repülőgépen utazik Budapestre és onnan pár nap múlva az előreláthatólag kedvező eredménnyel visszajön.

Teleky megkapja a felhatalmazást.

Augusztus ötödikén hajnalban Dömötör Mihály népjóléti miniszterrel együtt elröpi Szegedről...

A száz napos kormányzás vége

— Az utolsó minisztertanács —

... És Teleky Pál nem jön vissza többé Szegedre. Pedig a szegediek nagyon is várják. Egyre kémlelik távcsövekkel nyugat felé az eget, vájjon nem tűnik-e fel arról egy repülőgép. De hiába várnak. Telekyről még csak hír sem érkezik.

A kormány helyzete pedig egyre tarthatatlanabb. Mindenki nevet már a kabinet tagjain. A miniszterek még az utcára is röstelnek kimenni. A minisztériumokban megszűnt már a munka. Nincs hogy kinek dolgozzanak. És augusztus tizenkettedikén elhatározzák, hogy nem várnak már tovább Teleky Pálra. Egyben megszüntetik a kormány szegedi működését. Hivatalosan, minisztertanácsi határozattal.

Augusztus tizenharmadikán a szegedi kormány tagjai elutaznak Szegedről Budapestre...

Az annyiszor megálmodott diadalút — elmaradt. Amiről olyan szép meséket szöttek őszhajú rajongók nyári estéken hegedűszó mellett: délibáb volt csak, széthordta a vihar. A minisztereket nem kísérte ki lovas bandérium a szegedi állomásra. Különvonat helyett zsúfolt kocsikban utaztak. Élelmiszercsempészek és kofák között...

És Pest!

Pest, amelyik heteken keresztül csillogó szemekkel, Messiásként várta a Szegedieket, most — aludt. A százezernyi éljenző, hullámozó tömeg nem volt sehol. És lelkes ifjak nem fogták ki a nemzeti kormány tagjainak kocsijából a lovakat. A lelkes ifjak sem voltak sehol. De nagyobb baj ennél, hogy kocsik sem voltak a pályaudvaron. A miniszter urak részben gyalog, részben stráfszekéren mentek éjjeli szállást keresni. És a diadalmas hadsereg? Bizony az sem volt ott a pesti bevonuláson. A katonák, akik köszöntötték az érkezőket, idegen nyelven a kimaradási engedélyt kérték. Mert a vonat éjfél után ért be Budapestre...

Pest, ez a hálátlan város pedig csak — aludt. Zárva minden ablak, sötétség mindenfelé. Budapest alszik. Budapest azt sem tudja, hogy megérkeztek a Szegediek. De Budapestet nem is érdekli már ez a kormány. Nem törődik már vele. A pestiek azzal törődnek csak, vajjon lesz-e holnap liszt a boltokban és lehet-e felhajsolni valahol egy kis fát vagy szenet...

A Ritzben találkoznak a miniszterek. Abrahám tárgyalásokat kezd Friedrichhel. És Friedrich sem kér már a szegediek támogatásából. Egyetlen szegedi miniszternek sem biztosít helyet a kabinetjében. Amit megtehet az érdekükben, az mindössze annyi, hogy elismeri őket — jogelődjének.

Augusztus tizennyolcadikán délután öt órakor tartják meg az utolsó minisztertanácsot a Lovász párt club-helyiségében. Pár perc alatt letárgyalják a formaságokat. Formálisan itt szűnik meg a szegedi kormány. Ábrahám bejelenti, hogy megállapodásra jutott Friedrichhel. E megállapodás lényege: Friedrich a szegedi kormányt jogelődjének ismeri el. Összes ténykedéseit vállalja. A szegedi kormány által kinevezett tisztviselőket átveszi. A miniszterek címét és rangját

akceptálja és nyugdíjazott minisztereknek ismeri el azokat, akiknek nyugdíjjogosultsága van.

Az eredmény tehát: a szegedi kabinet tagjait kegyelmes úrnak lehet szólítani.

Egy csomó emlék meg ez a „vívmány“ az eredménye annak a kormányzásnak, amelyik kerek száz napig tartott. Május ötödikén kezdődött meg Aradon és augusztus tizenharmadikán ért véget a szegedi pályaudvaron.

Azért ez a száz nap nagyon érdekes fejezete a magyar históriának. Az oknyomozó történelmet író tudós, ha megírta a históriáját, talán levonja azt az eredményt, hogy a nemzet szomorú napjaiban újra lángra kapott a lelkesedés, mert akadtak lelkes emberek, akik meg akarták menteni a hazájukat. Dolgoztak önzetlenül. Minden elismerést megérdemelnek. Eredményt azonban nem tudtak elérni, mert nem volt meg a nemzetben és a nemzet vezetőiben az összetartás. A mozgalom vezetői egyenként és önmagukban nemzeti politikát akartak csinálni, de együtt és összesen széthúzást csináltak, türelmetlenséget, intrikát vetettek és kudarcot arattak.

Ezt mondhatja el majd a históriát író tudós.

És a krónikás?

A krónikás nem mond semmit. A krónikás látja, hogy elfogyott már előle minden jegyzet, a krónikás látja, hogy végére ért az írásának, megtörli a tollát és leitatja az utolsó árku st...

A könyv tartalma

	Oldal
Hogyan keletkezett az ellenforradalom?	10
Az Union Sacrée kormányt alakít	17
Hogyan születik meg egy hadsereg?.....	26
Az ABC	35
Az aradi kormány Szegeden	41
Troubridge admirális megbuktatja a kormányt	47
Az Abrahám-kormány	53
A száz napos kormányzás vége	59